

> 2007ko urtarrila

> **SOZIOLINGUISTIKA
KLUSTERRA**

**GERNIKA-LUMOKo
Euskararen Kale
Erabileraren Neurketa**

*2006ko urrian
egindako neurketa*

GERNIKA-LUMOKO EUSKARAREN KALE ERABILERAREN NEURKETA

1	Sarrera.....	3
1.1	Erabilera neurtzearen beharra.....	3
1.2	Euskal Herriko Neurketa.....	3
1.3	Erabilera datuen garrantzia herriko hizkuntza planifikazioan	4
2	NEURKETA nola egin dugun	5
2.1	Neurketa egunak eta orduak	5
2.2	Aztertutako zonaldeak eta neurketarako ibilbideak	5
2.3	Neurketarako metodologia	6
3	Neurketaren EMAITZAK.....	9
3.1	Emaiza orokorrak	9
3.2	Erabileraren bilakaera	100
3.3	Zonaldekako emaitzak eta bilakaera	101
3.4	Adin taldekako emaitzak.....	15
3.5	Adin taldekako erabileraren bilakaera	16
3.6	Neurketa egunen araberako emaitzak	18
3.7	Sexuaren araberako emaitzak.....	19
3.8	Haurren presentziaren eragina eta bilakaera	20
3.9	Taldearen osaera	22
3.10	Beste hizkuntzak eta bakarrizketak	23
4	Hizkuntza GAITASUNA eta BILAKAERA herrian	24
4.1	Gernika-Lumoko ezagutza (01).....	24
4.2	Ezagutzaren bilakaera.....	26
4.3	Adin taldekako ezagutzaren bilakaera.....	27
5	Emaitzen AZTERKETA ETA ESANAHIA	30
5.1	Espero daitekeen erabilera: kontzeptuaren azalpena	30
5.2	Erabilera erreala eta espero daitekeen erabilera	31
5.3	Eskualde, probintzia eta Euskal Herriko datuekiko alderaketa.....	33
6	Datozen urteen BEGIRA Prospekzioa (2006-2016)	36
7	ERANSKINAK	38
7.1	<i>Txillardegiren</i> eredu matematikoa eta erabilera isotropiakoa.....	38
7.2	Neurketa arauak eta oharrak.....	43
7.3	Fitxak.....	46
7.4	Emaiza orokorrak	48

1 SARRERA

Soziolinguistika Klusterrak (aurretik SEI Elkarteak) Gernikan egiten duen bigarren neurketa da 2006ko hau; aurretik, 2001ean ere SEIk egin zuen neurketa udalerrian. Txosten honek 2001ekoaren egitura berdina jarraitzen badu ere, datu berriak eskaintzen dira, 2006ko erabilera datuak eta 2001eko ezagutzarenak, eta baita datu horien zein 2001eko neurketako datuen araberrako bilakaerak ere.

1.1 Erabilera neurtzearen beharra

Euskararen egoera ona den edo txarra den, hobera doan edo okerrera doan galdetzen digutenean, askotan ez dugu jakiten nola erantzun, eta sarri erantzuna bera oso modu subjektiboan ematen dugu. Zentzu honetan, gero eta garrantzitsuagoa zaigu euskararen egoera eta bilakaera modu objektiboan baloratzeko aukera ematen diguten datuak izatea, eta datu horien artean bada bat herriko **euskararen errealitatea adierazteko funtsezkoa dena: kalean erabiltzen den euskararen neurketa**, hain zuzen ere.

Badira beste hainbat datu (errol-dako ezagutza datuak, ikastetxe eta euskaltegi-tako matrikulazio datuak...) herriko hizkuntza egoera ezagutzeko baliagarri direnak. Hala ere, herrian euskararen normalizaziorako ahaleginen ondorioak eta denborarekin ematen diren aldaketak eguneroko erabileran islatzen dira; gure herriko esparru ezberdinetan, besteak beste, herriko kaleetan. **Kale erabileraren neurketak, hortaz, errealitate horren berri ematen digu modu zuzen eta objektibo batean.**

Kontuan izan behar dugu, hizkuntza egoerari buruz ematen diren datu gehienak, oro har, hiztunek inkestetan aitorturiko datuak direla (errol-dakoak, inkesta bidezko ikerketak, etab.). Hau horrela da, besteak beste, erabilera modu errealean neurtzea ez delako erraza izaten. **Soziolinguistika Klusterrak egindako neurketak kalean behaketa zuzenaren bidez lorturiko datuak eskaintzen dizkizue.** Horretarako, gainera, **oinarri metodologiko sendoa dugu.** Gaur egun Soziolinguistika Klusterra arduratzen da Euskal Herri mailan Kale Erabileraren Neurketa egiteaz eta horrez gain zenbait udalerritan ere egin ditugu honen antzeko neurketak (esate baterako, gaur egunera arte 40 bat herritan burutu ditugu neurketak SEI Elkartearen izenean, eta beste hainbeste Soziolinguistika Klusterraren izenean).

1.2 Euskal Herriko Neurketa

Gernikan egin dugun Kale Erabileraren Neurketaren **oinarri metodologikoa Euskal Herri mailan egiten den neurketan garaturikoa da**, baina kasu honetan herriko berezitasunetara egokituta.

Euskal Herriko Kale Erabileraren Neurketa Orokorra 1989. urtean egin zen lehen aldiz eta geroztik lau urtez behin errepikatu da (2001etik aurrera bost urtez behin): 1993an, 1997an, 2001ean eta 2006an ere egin da. Azken neurketan bezala, hemendik aurrerakoak ere bost urtean behin egingo dira (besteak beste, errol-dako datuekin bateratze aldera). Neurketa horretan Euskal Herriko 5.000 biztanletik gorako herri guztietan eta hemendik beherako batzuetan egiten dira neurketak. Orotara

250.000 hiztunetik gora behatzen dira kalean hizketan. 2006ko neurketan ikerketa sendotzeko hainbat aldaketa metodologiko egon dira. Guztira 63 neurtu dira, eta erabilera datuak fitxa bakarrean jaso dira (aurreko neurketetan ez bezala). Fitxa honetan informazio baliagarriena ahalik eta egokien jasotzeko lan handia egin da.

1998an EKB desagertu ondoren, **SEIk hartu zuen bere gain Neurketa Orokorra egitearen ardura** eta 2001eko azaroan bertan egin genuen IV. Neurketa. Modu horretan, beraz, **SEIk orain arteko neurketen oinarri metodologikoa eta esperientzia jaso du, eta orain, Soziolinguistika Klusterrak oinarri kontrastatu hau erabiliz egin du 2006an V. Kale Neurketa ere.**

1.3 Erabilera datuen garrantzia herri mailako hizkuntza planifikazioan

Kale Erabileraren datua funtsezkoa da herri mailan hizkuntza errealitatea ezagutu edota planifikatu nahi duen edonorentzat. Euskararen aldeko sustapen lan bat aurrera eraman ahal izateko baliabideak mugatuak izan ohi direnez, beharrezkoa zaigu premiarik larrienak zein diren ezagutzea, lehenetsunak finkatzea, eta ondoren horiengan eragiteko ekimenak martxan jartzea.

Neurketak, besteak beste, adin talde bakoitzak kalean euskara zenbat erabiltzen duen esaten digu, eta horrek **asko errazten digu ondoren lehenetsunak non dauden identifikatzeko.** Gainera, Kale Erabileraren neurketak maiztasun batekin eginez gero (urtero, bi urtez behin...), urtetik urtera gertatzen den bilakaera ezagutu ahal izango dugu, eta modu horretan herrian izaten diren hizkuntza aldaketak gertutik jarraitu ahal izango ditugu.

Alde horretatik, **2006ko hau** Kale Erabileraren Neurketan Gernikan egiten den **lehen neurketa ez denez**, udalerrian SEI Elkarteak 2001ean egin zuen neurketarekin alderatu eta dagokion interpretazioa egin ahal izango dugu. Horretarako, 2006ko Kale Erabileraren Neurketa honetan, udalerrian erabilitako diseinu eta metodologia bera erabiltzen saiatu gara. Izan ere, urte ezberdinetakoa neurketen jarraipen bat egiteak eta datuak konparatzeak du interesa, erabilerari dagokion bilakaera ezagutze aldera. Horrez gain, Gernikan **EKBk 1989an, 1993an eta 1997an jasotako datuekin alderatuko** dugu gurea; 2001eko eta 2006ko Kale Neurketetan, ordea, ibilbide gehiago neurtu dira, erabilera sakonago aztertu asmoz. Hortaz, azken hamazazpi urteotako erabileraren bilakaera aztertzeke 1989an neurtutako ibilbideari erreparatuko diogu; erdiguneari, hain zuzen.¹

¹ Esan bezala, 2001eko eta 2006ko neurketetan herriko erabilera orokorraz gain ikastetxe inguruetakoa erabilera aztertu da. Horregatik, aurreko neurketekin alderatzerakoan, herrian zehar eginiko neurketen

2 NEURKETA NOLA EGIN DUGUN

2.1 Neurketa egunak eta orduak

Gernikan Euskararen Erabileraren Kale Neurketa 2006ko urrian eta azaroan burutu da: urriaren 16an eta 23an (astelehena), eta azaroaren 15ean (asteazkena), eta 18an (larunbata), hain zuzen.

Guztira ondorengo koadroan dituzuen bost neurraldiak egin dira:

➤ Urriak 16, astelehena,	16:00-18:00
➤ Urriak 23, astelehena,	13:00-15:30
➤ Azaroak 15, asteazkena,	18.00-20:00
➤ Azaroak 18, larunbata,	11:00-13:00
➤ Azaroak 18, larunbata,	18:00-20:00

Astelehen arratsaldeko neurraldia ikastetxe desberdinetako inguruetan egin da eta datuak neurraldi bakarrekoak balira bezala bildu ditugu txostenean. Datu horiek, beraz, ikastetxe inguruetako erabilera jasotzen dute, nagusiki haurren erabilera jaso ahal izan delarik. Herriko erabilera beste hiru neurraldietan neurtu dugu.

2.2 Aztertutako zonaldeak eta neurketarako ibilbideak

Gernikan, bi zonalde nagusi neurtu dira eta bakoitzean hiru ibilbide zehaztu dira, beti ere udaleko teknikarien irizpideak kontuan hartuta; kalerik jendetsuenak biltzen dituen ibilbidea, hain zuzen. Aztertutako ibilbideek herria zeharkatzen dute, ahalik eta hitzun kopuru adierazgarriena eta gunerik jendetsuenak biltzea izan baita gure asmoa.

Hori horrela, beraz, kale neurketan bi gune nagusi neurtu dira (herria eta ikastetxe inguruak) eta bakoitzean hiru ibilbide zehaztu dira:

emaitzak erabiliko ditugu. Aldiz, ikastetxe inguruan eginiko neurketak, 2001ean ere modu berean jaso zirenez, azken bost urteotako bilakaera aztertzeko balio izango digute.

- Azaroaren 15ean eta 18an, Kale Neurketa herriko ibilbide eta auzo hauetan burutu da:

Erdialdea (1. *Ibilbidea*): San Juan Ibarra, Don Tello, San Roke, Barrenkale, Artekale, Pablo Picasso, Arrien Pasealekua, Juan Kaltzada, Alhondiga eta industrialdea hartzen ditu.

Lurgorri (2. *Ibilbidea*): Gurutze Gorria, Juan Kaltzada (Bengoetxe, Zallo Barri, Eguzki), San Kristobal plaza, monopatin gunea, Mestikabaso, Urremendi, Rotonda eta autobus geltokia inguratzen ditu.

Errenteria/Lorategieta (3. *Ibilbidea*): San Bartolome, Hurrengo Errota, Erreka Zaharra, Kalekotxu -plaza txikia-, Merzede, Uharte eta Zubia barnebiltzen ditu. (Lorategietako plaza ingurunean azken 15 minutuetan soilik neurtu da).

- Urriaren 16an eta 23an, berriz, ikastetxe inguruetan egin da neurketa:

Seber Altube ikastola, Europako Parkea (4. *Ibilbidea*)

Merkatu plaza, Urkieta kalea, Carlos Gangoiti, eta Gernikako Institutua (5. *Ibilb.*: 13:00-15:30)

Allende Salazar ikastetxea, Mestikabaso, San Frantzisko Parrokiaren ingurua (6. *Ibil.*: 18:00-20:00)

2.3 Neurketarako metodologia

Arestian aurreratu dugun moduan, ibilbide bakoitzaren nondik norakoa zehazterakoan eta definitzerakoan irizpide nagusia herriko kalerik jendetsuenak biltzea izan da: plaza inguruak, parkeak, geltokiak, salerosketa kaleak, etab. Ibilbidearekin batera, neurketarako egunak eta orduak ere definitu ditugu, eta hauen hautaketan gure helburua herriko biztanle guztiak (potentzialki behintzat) neurtu ahal izatea izan da; alegia, hautatutako egun eta orduetan herritar guztiek izatea estatistikoki neurtuak izateko aukera.

Neurtzaileak

Kale neurketa hauek egiten Soziolinguistika Klusterreko zortzi neurtzaile profesional ibili dira: Oier Agirresarobe, Irantzu Iruarizaga, Iskander Iruarizaga, Liher Gonzalez, Miren Madariaga, Joseba Cerezo, Koldo Zarate, eta Mikel Nuñez. Neurtzaile hauek neurketa horretarako beharrezko formazioa jaso dute Soziolinguistika Klusterraren eskutik, eta bertako irizpideei jarraiki bildu dituzte behatutako errealitateari buruzko datuak. Herriko lau laguntzaile ibili dira beraiekin: Xabier Goiria, Gotzon Barrena, Naiara Morales, eta Enara Sastre.

Behaketa zuzena

Neurtzaile hauen ikerketa-metodologia behaketa zuzena izan da. Hau da, hiztunak neurketaren momentuan erabiltzen duen hizkuntza jaso dute zuzenean, ezertxo ere galdetu gabe. Horrela, neurtzaileek ibilbidean zehar topatzen duten jendeak darabilen hizkuntza jaso dute, horretarako espreski prestatutako fitxetan (ikus 3. eranskina).

Hiztunek, bada, ez dakitenez behatuak direnik, neurtzaileek hiztunaren joera naturala jaso dute. Beraz, inkestaren bidez jasotako datuen subjektibotasuna baztertzen da, eta horrela emaitza fidagarriagoak lortzen dira.

Elkarrizketa hizkuntza

Ezaugarri metodologikoen artean aipatu beharreko beste bat honakoa da: neurtzen duguna, **norbanakoaren hizkuntza baino, taldeko elkarrizketa hizkuntza** dela. Kaleko erabileraz ari garela, elkarrizketak dira behatzen eta zenbatzen ditugunak, eta elkarrizketok beti dira bi lagun edo gehiagoren artekoak (ezinbestean). Ondorioz, talde batean elkarrizketa bat behatzen dugunean, **une horretan hizketan ari denaren hizkuntza** hartzen dugu kontuan talde osoarentzat, suposatuz une horretan hizkuntza horretan ari badira, beste batean ere horrela ari direla, eta aldi berean suposatuz taldeko hiztun hori izan beharrean beste bat balitz hizketan ari dena, neurtu dugun hizkuntza berean egingo lukeela.

Kale erabileraren neurketa izanik, hiztun talde bakoitza une labur batean baino ez dugu behatzen, eta ondorioz metodologia honekin ezin dugu taldeko kide bakoitzaren jokaera ezagutu. Dena den, hau horrela egiteko oinarri metodologikoak sendoak dira. Kanean behatzen ditugun hiztun taldeek hizkuntza jokaera finkatua izaten dute eta hau oso gutxitan aldatzen da. Neurtzen ditugunak kasurik gehienetan lagunak, familia berekoak edota hurbilekoak izaten dira. Kasu hauetan, Euskal Herrian behatu ahal izan diren hizkuntza ohituren arabera, erabakita egoten da —inkontzienteki bada ere— zein hizkuntzatan izango den elkarrizketa.

Euskara ez dakiteneen kasuan erabaki hori automatikoa da (gaztelaniaz, alegia). Eta dakiteneen artean, pertsona bat ezagutu eta denbora gutxira finkatu ohi da berarekin zein hizkuntza erabili. Talde batean ere antzera gertatzen da: hiztun jakin batzuen artean hizkuntza jakin bat hautatzen da eta aurrerantzean hiztun horien arteko elkarrizketak kasurik gehien-gehienetan hizkuntza horretan izango dira. Jakin badakigu hizkuntza ohiturak aldatu ere egiten direla —ahalegin horretan dihardugu, hain juxtu— baina aldaketa ez da “berez” edo modu erraz batean gertatzen, eta hain zuzen aldakaiztasun horrek, hiztun jakinen arteko hizkuntza ohiturak, oro har, egonkor izatea dakar.

Fitxak

2006ko neurketa honetan erabilera datuak fitxa bakarrean jaso ditugu. Fitxa honen bidez, erabilera zenbatekoa den jakiteaz gain, ondorengo hiru aldagai hauek euskararen erabileran duten eragina neurtzeko aukera izan dugu: sexuaren eragina, haurren presentzia eta neurtzen dugun taldearen osakera. Neurraldi guztietan fitxa berdina erabili da.

Laginari dagokionez, herriko biztanleria kontuan izanik erabileraren emaitzak adierazgarriak izan daitezen neurtu beharreko hiztun kopuru minimoa zenbatekoa den kalkulatu dugu. Lagin errepresentagarri horrek ezarritako gutxieneakoak gainditu ahal izan ditugu egindako neurketetan eta, hortaz, **neurketa horrek modu adierazgarrian islatzen du Gernikako kaleetan gaur egun euskara zenbat erabiltzen den.**

“Gernikarren” erabilera baino Gernikako kaleetako

Muga metodologikoak tarteko, ezin dugu erabateko ziurtasunez esan neurketa honetan jasotakoa Gernikako biztanleen (*gernikarren*) erabilera denik. Horren orde, zuzenagoa da esatea Gernikako kaleetan jaso dugun erabilera dela hemen aurkezten duguna. Izan ere, ezin dugu ziurtatu kalean neurtzen ditugun hiztun guztiak herrikoak direnik.

Bestalde, Kale Erabileraren Neurketa egitean neurtzen ditugun hiztunak ez dira beti berdinak, eta ezin dugu aurreikusi kalean noiz norekin topo egingo dugun. Ondorioz, jasotako datuak adierazgarriak izanik ere, aztergai dugun aldagaia —euskararen kale erabilera, alegia— neurri txiki batean aldagarria da. Horregatik da, besteak beste, bereziki interesgarria maiztasun jakin batekin neurketak egin eta joera nagusiei erreparatzea. Edonola ere, erabilitako metodologiak bermea ematen digu neurketa bakoitzaren emaitzetatik zenbait ondorio orokor ateratzeko.

Adierazgarritasuna

Esan bezala hainbat aldagaik erabileran duen eragina aztertu dugu neurketan: adina, sexua, eta taldearen osaera, besteak beste. Horretarako ibilbide berean bi orduko bost neurraldi egin ditugu. Neurraldi guztietan hiztunaren adina jaso dugu (hamar ordutan, beraz); baita hiztuna haurrekin dagoen ala ez, hiztunaren sexua, eta behatutako taldea adin talde bereko kideez osaturik dagoen ala ez ere.

Emaitzak aztertzerakoan laginaren tamaina izango dugu kontuan, laginak gutxieneko kopuru bat bete beharko du aldagai horren eragina aztertu ahal izateko. Izan ere, aldagaia zenbat eta zehatzagoa izan lagina txikiagoa izango da eta datuek adierazgarritasuna galduko dute. Esaterako, behatutako hiztunen adina taldeka banatzeko behar adina lagin (neurtutako pertsona kopurua) izango dugu, baina adin talde bakoitzean sexuaren arabera azterketa egiteko ez, aldagai bat zenbat eta gehiago deskonposatu, orduan eta lagin txikiagoa baitugu emaitzen irakurketa egiteko.

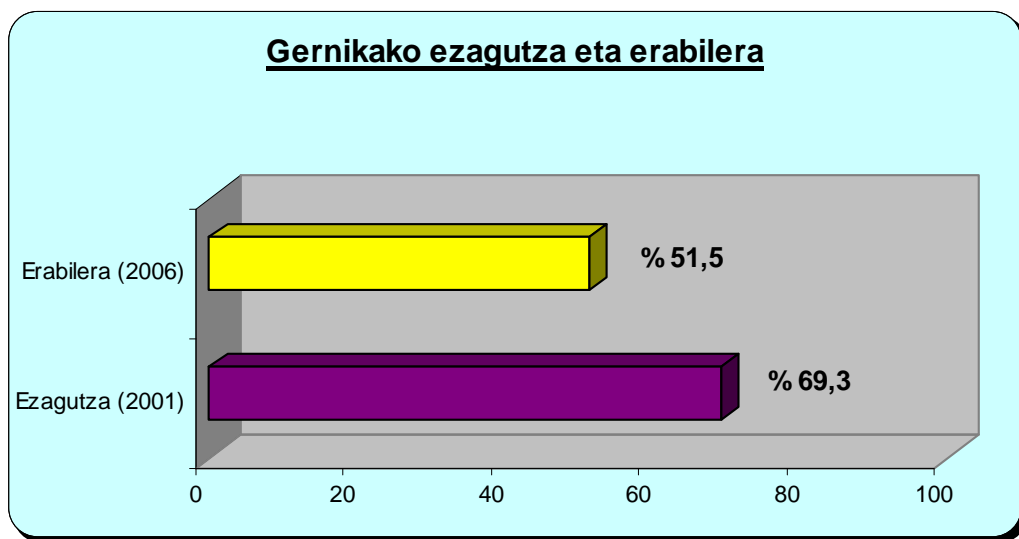
3 NEURKETAREN EMAITZAK

3.1 Emaidza orokorrak

2006ko neurketa honetan jasotakoaren arabera, **Gernikan euskararen kale erabilera % 51,5 da;** alegia, kalean neurtu diren 100 elkarrizketetatik 51 entzun ditugu euskaraz, eta gainerakoak erdaraz (gaztelaniaz gain, beste hizkuntzak ere kontuan hartu ditugu azterketa honetan).

Egindako neurketetan guztira 3.440 hiztuni dagozkien datuak jaso dira, herriko biztanleriaren % 23,1² litzatekeena. Behatutako hiztun kopuru honek Soziolinguistika Klusterrak neurketaren emaitzen fidagarritasuna bermatzeko ezarritako gutxienezkoa gaitzen du, eta hortaz, **neurketa honetan lortutako erabilera datuek oinarri sendoa dute laginaren tamainari dagokionean.**

Euskararen KALEKO ERABILERA (2006)	Euskararen EZAGUTZA (01)
% 51,5	% 69,3
Neurtutako hiztun kopurua	Gernikako hiztun kopurua (01)
3.440 (herritarren % 23)	14.884

² Gerniak 14.884 biztanle ditu 2001eko erroldako datuen arabera. Kontuan hartzekoa da, dena den, kale neurketa batean zenbait hiztun behin baino gehiago neur daitezkeela edota neurtutako hiztunen bat herrikoa ez izatea gerta daitezkeela.

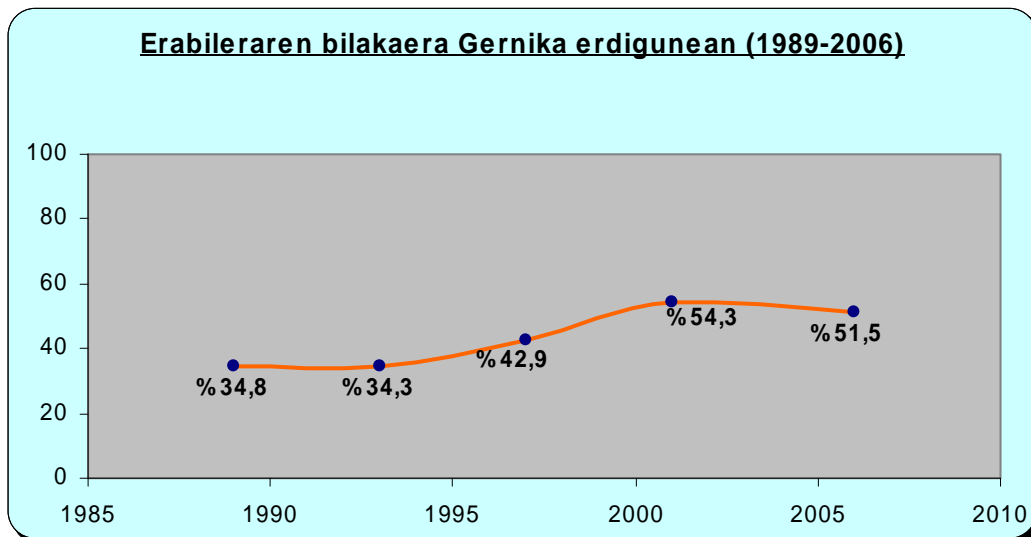
3.2 Erabileraren bilakaera

Herriko euskararen erabilera aztertzekeo garaian, erabileraren bilakaerari erreparatzeak berebiziko garrantzia du: batetik, normalizazio mailan egindako ahaleginen ebaluaziorako informazio interesgarria eskainiko digulako, eta bestetik, ondorengo urteetako jokaerak aurreikusten ere lagun diezagukeelako.

Gernika-Lumon erabilerak izan duen bilakaera azaltzeko, 2001eko eta 2006ko neurketetako datuekin batera, EKBk eginiko Euskal Herri mailako Kale Neurketako emaitzak erabiliko ditugu. Horietan, sarreran aipatu dugun moduan, erdigunea baino ez zen neurtu, eta beraz, datu horiek azken bi neurketetako datuekin alderatzeko, ikastetxeetan buruturiko neurketak alde batera utziko ditugu. Hartara, **1989tik 2006ko erabileraren bilakaera jasotzen da hurrengo orriko diagraman.**

Diagraman, batetik, 1989ko, 1993ko, eta 1997ko emaitzak EKBk egindako Euskal Herriko Kale Neurketa orokorrari dagozkiela kontutan hartu behar da; bestetik, 2001eko eta 2006ko datuak, Gernikan egindako neurketa bereziei dagozkiela azpimarratu behar da (horregatik bereizi nahi izan dugu grafikoa ere):

Gatozen, bada, bilakaerara. Hona hemen 1989tik 2006ra, Gernikako erdiguneko euskararen erabilera grafikoki azaldua:

Neurketa hauetako erabileraren bilakaera aztertzean, garrantzitsuena joera orokorreari erreparatzea izan ohi da, datu zehatzei baino.

Gernikan euskararen erabilerak bilakaera positiboa izan du hamazazpi urteotan: **16,7 puntu igo da, oro har**, Gernika-Lumoko erdiguneko erabilera. Dena den, hazkunde hori azken hamahiru urteei dagokiola azpimarratu behar da, izan ere 1989tik 1993rako bilakaera egonkorra izan baitzen.

1993tik aurrera hasi zen beraz, hazkundera positiboa izaten, baita igoeraren erritmoa azkartzen ere; 1993tik 1997ra ia 9 puntu igo zen bitartean, ondorengo lau urtekoan (1997-2001) 11,4 puntu areagotu zen erabilera. Azken bosturtekoan, ordea, behera egin du erabilerak erdigunean: 3 puntu jaitsi da, hain zuzen.

Datozen urteetan, beraz, arretaz jarraitu beharko zaio bilakaerari, azken neurketako beheranzko joera hori eteten ote den ikusteko. Horretarako, aurretik esan dugun moduan, diseinua eta metodologia zehazki errespetatzea ezinbestekoa izango da.

3.3 Zonaldekako emaitzak eta bilakaera

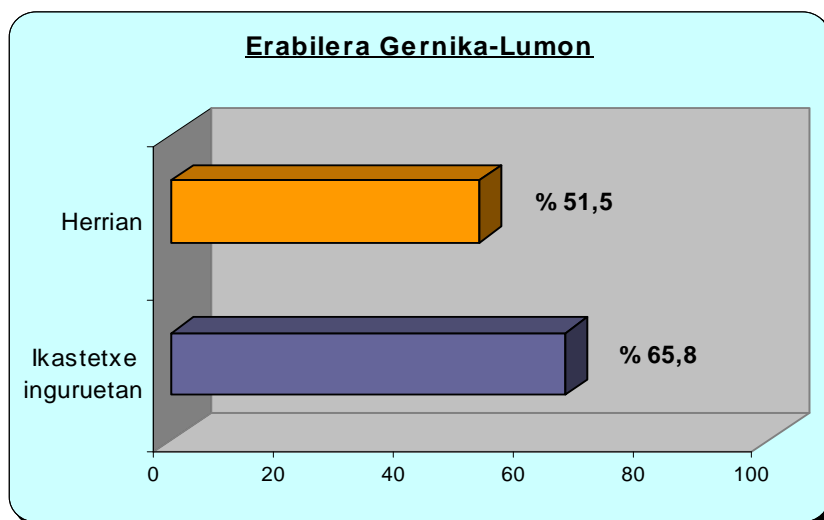
Herritarren espazio publikoetako hizkuntza erabilera neurtzea helburu izanik, **behaketa herriko bizitza soziala gertatzen den zonaldeetan** oinarritu dugu. Zonalde horiek definitzeko, herritarren harreman-gune nagusiak non kokatzen diren zehaztu da, eta behin gune horiek definitu ostean, zonaldearen barruan jarraitu beharreko ibilbideak erabaki dira, beti ere udaleko teknikariekin elkarlanean.

Hala ere, **emaitzak datu orientatibo eta hurbilpenekoak baino ez dira**, auzo batetik besterako biztanleen mugimendua handia baita; hau da, zaila gertatzen da auzo jakin bateko errealitate soziolinguistiko zehatza antzematea **mugikortasuna, auzoen artean**, etengabea delako.

Herriko hizkuntza errealitatea ezagutu asmoz, behaketak bi gune nagusitan egin ditugu (ikus. 2.2 atala). Horrela, udaleko arduradunekin adostutakoaren arabera, batetik, herrian zehar (*1., 2., eta 3. ibilbideetan* jaso dira datuok), eta bestetik, ikastetxeetako inguruetan (*4., 5., eta 6. ibilbideetan* jasotakoak) egin dira neurketak.

Lehen gune nagusiak edota hiru lehendabiziko ibilbideek, (hau da, herrian zehar buruturiko neurketek), oro har **Gernika-Lumoko erabilera islatzen dute**. Gainontzeko ibilbideek (4., 5., eta 6.ek), ostera, **ikastetxe inguruetako** (nagusiki gaztetxoenen) **erabilera:**

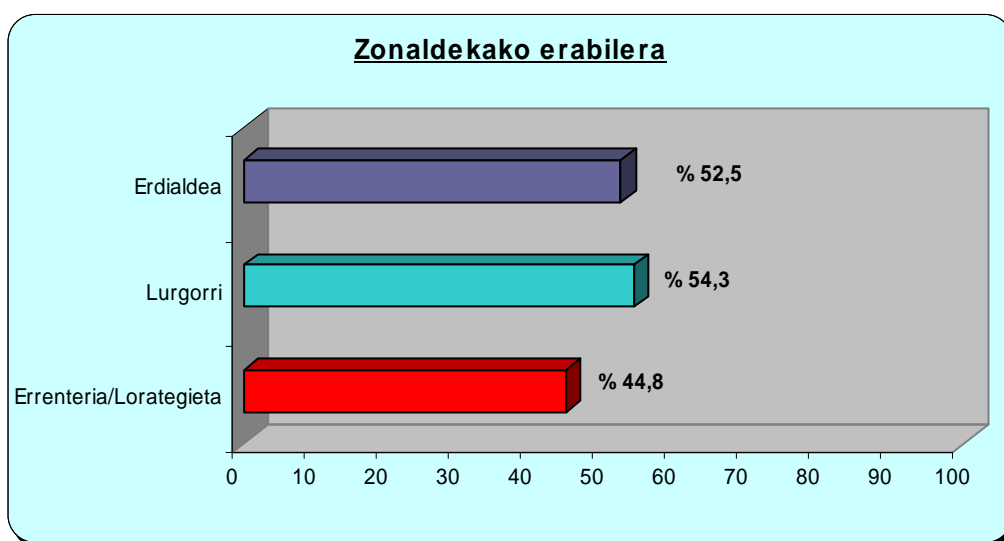
IBILBIDEA	2006ko erabilera	2001eko erabilera
1. Erdialdea	% 52,5	% 57,2
2. Lurgorri	% 54,3	% 51,6
3. Errenteria/Lorategieta	% 44,8	% 43
HERRIAN	% 51,5	% 54,3
4. Seber Altube ikastola	% 77,3	% 84,1
5. Merkatu plaza - Institutua-...	% 66,2	% 60,5
6. Allende Salazar ikastetxea	% 53	% 65
IKASTETXE INGURUETAN	% 65,8	% 68,5

Alde nabarmena (14,3 puntukoa) dago, hortaz, herrian behatutako erabileratik (% 51,5) ikastetxe inguruetan behatutakora (% 65,8). Dena den, emaitza hau espero izatekoa zen, izan ere joera orokorra baita ikastetxe inguruetakoko erabilera maila altuagoa izatea gainontzean baino. Hori horrela izatearen faktoreak izan litezke: euskara hezkuntza sisteman sartzea (D eredu), haurrak hizkuntza ezagutzen adin talderik gaituena izatea, gainontzeko adin taldeek (gazte, heldu eta adinekoek) hurrekin euskaraz aritzeko joera handiagoa izatea, etab.

2001ean ere bi gune nagusiotan bereizita jaso ziren datuak, eta beraz, interesgarriena orduko datuetatik 2006koetara erabileraren bilakaerak zer joera izan duen aztertzea izango da. Goiko taulan ikus dezakezuen moduan, **2001ean ere alde berbera egon zen herrian behatutako erabileratik ikastetxe inguruetan neurtutakoetara** (14 puntukoa, hain zuzen).

Gune nagusi biren erabilera ehunekoak behin azalduta, gehiago zehazte aldera, gune nagusi hauen baitako ibilbide/zonalde desberdinen erabilera batez bestekoak jasoko ditugu jarraian

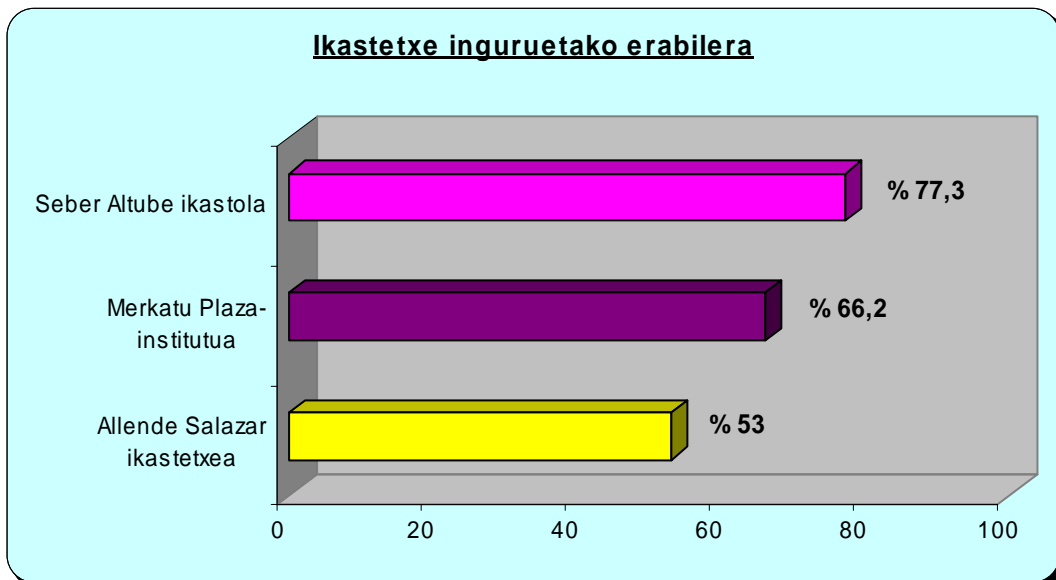

Herriko auzuneetako erabilerari dagokionez, beraz, **Lurgorriin (% 54,3) jaso da batez bestekorik altuena**, eta oso gertuan izan du erdialdeko erabilera (% 52,5). **Baxuena**, aldiz, **Errenteria/Lorategietan (% 44,8)** bildu da.

Kasu honetan ere, 2001an modu berean jaso ziren datuak, goiko taulan ikus daitekeen moduan. Orduko hartan erdialdean jaso zen erabilera mailarik altuena (% 57), eta segidan, 6 puntura, Lurgorriin. Erabilerarik baxuena, berriz, azken neurketa honetan bezala, Errenteria/Lorategietan jaso zen (% 43).

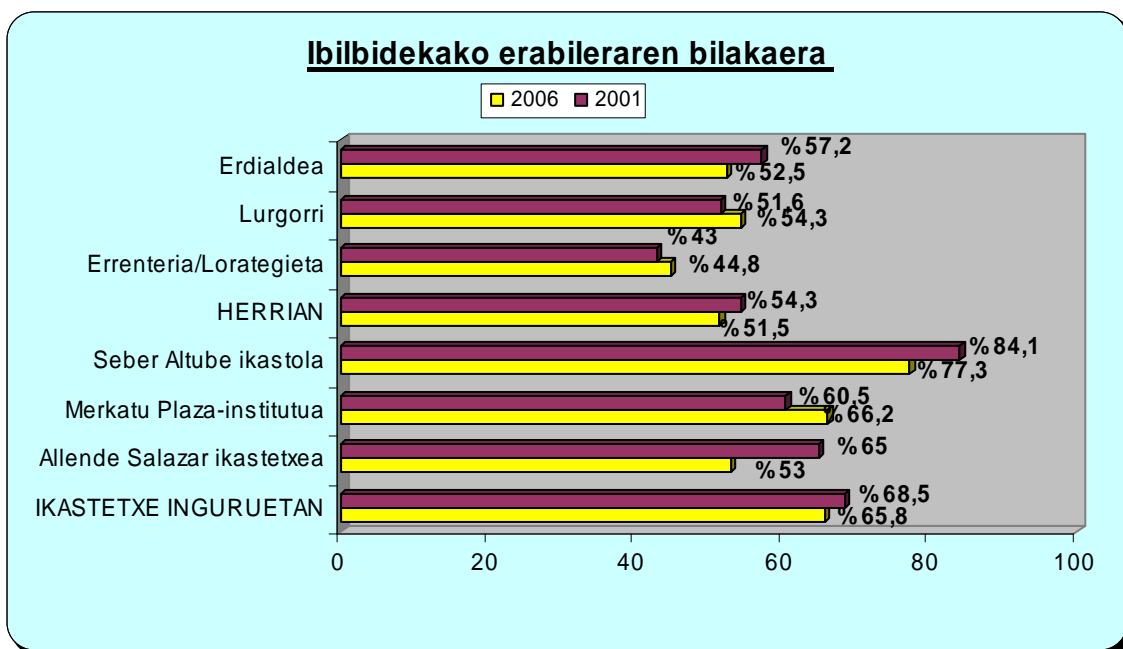
Emaitzak datu orientagarri eta hurbilpenekoak baino ez dira, auzo batetik besterako biztanleen mugimendua handia baita; bestela esanda, zaila suertatzen da auzo konkretu bateko errealitate soziolinguistiko zehatza antzematea **mugikortasuna, auzoen artean, etengabea delako**. Hori horrela, datuok aurrera begira egin daitezkeen alderaketetarako erreferentzia gisara hartzea komeni da.

Ikus dezagun, orain, ikastetxe inguruetakoko ibilbideetan jasoriko emaitzak zein izan diren:

Diagraman ikus daitekeen moduan, **Seber Altube ikastolan jaso da erabilera mailarik altuena (% 77,3)**, alde handiz. Merkatu Plazan eta institutu inguruan jasotakoa erabilera 11 puntu baxuagoa izan da. Eta Allende Salazar ikastetxe inguruan jasorikoa, berriz, 24 puntu baxuagoa. 2001eko datuei erreparatuta, orduko hartan ere Seber Altube ikastola inguruan jaso zen erabilerarik altuena. Orduko hartan 20-25 puntuko aldea izan zuen bertako erabilerak beste bi gunetako erabilerarekin alderatuta.

Gune guztietako erabileraren bilakaera zein izan den ikus dezakegu ondorengo diagraman:

Ondorio bezala, eta bi neurketetako antzekotasunetan erreparatu, **erabilera batez bestekorik altuenak ikastetxe inguruetan** jaso dira, bai 2001ean bai 2006an; eta diagraman ikus daitekeen bezala, bereziki Seber Altube ikastola inguruan. Herriko hiru ibilbideetan jasotako datuetan, berriz, **Errenteria/Lorategieta ibilbidean jaso da erabilerarik baxuena** bi neurketetan (% 45etik behera); gainerako bi ibilbideetan % 52tik gorakoa izan da erabilera.

Hala ere, komeni da azpimarratzea gun e bakoitzean jasotako datu hauek erreferentzia gisa erabiltzekoak direla, eta arriskutsua dela hortik ondorio zuzenik ateratzea. Esan bezala, herriko eguneroko bizitzan zonalde batetik besterako mugikortasuna handia da, eta beraz, herriko edonor neurtu ahal izan dugu sei ibilbideetako edozeinetan. Horrenbestez, gun e ezberdinen arteko erabilera desberdintasuna gehiago etor daiteke, gure ustez, gun e horietako bakoitzean behatu dugun jende tipologiagatik, eta ez kale horretako biztanleek euskara gehiago edo gutxiago erabiltzetik. Horregatik, erabilerarik altuena ikastetxe desberdinetan jasotzea inguru horretan hurrak ibiltzearekin (eta beraien erabilera altuagoarekin.) edota inguruko herri euskaldunagoetako (Forua, Murueta, etab.) gaztetxoak bertaratzearekin izan lezake zerikusia.

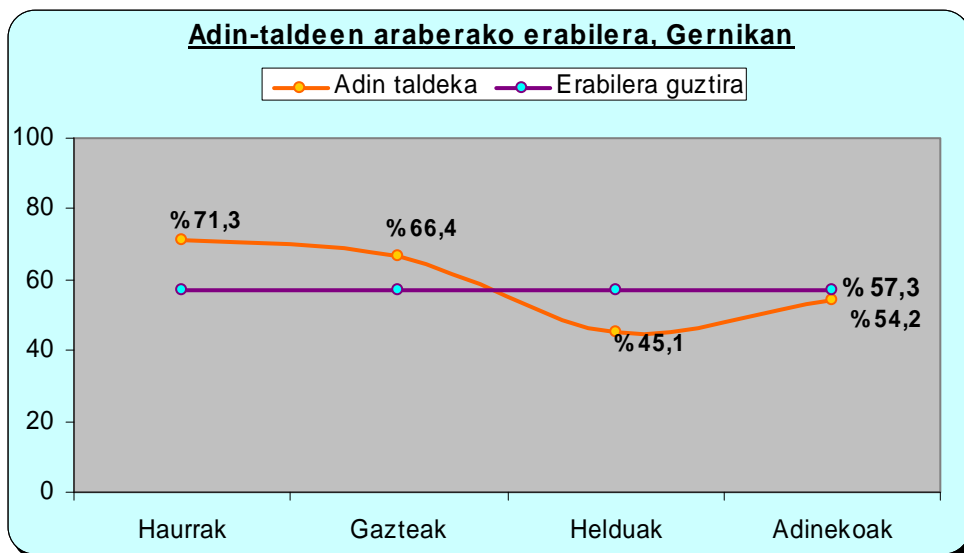
Horrela bada, zonaldekako datuek aurrera begira ere konparaketarako erabil dezakegun erreferentzia bat eskaintzen digute, orain artekoa baino osatuagoa dena. Ondorioak ateratzeko, ordea, ibilbide osoan zehar jasotako datuetan oinarritu behar dugu.

3.4 Adin taldekako emaitzak

Neurketako datuak adin taldeka bereizita jaso ditugu. Eta adin taldeak, berriz, honela banatu ditugu:

↕	Haurrak:	0 urtetik 14 urte bitartekoak
↕	Gazteak:	15 urtetik 24 urte bitartekoak
↕	Helduak:	25 urtetik 64 urte bitartekoak
↕	Adinekoak:	65 urtetik gorakoak

Egindako neurketa guztiak batuta, honako hau da adin talde bakoitzean neurtutako euskararen erabilera:

Diagraman ageri moduan, **euskara gehien erabiltzen dutenak haurrak eta gazteak dira (% 71 eta % 66, hurrenez hurren), herriko batez bestekotik gora ageri diren bakarrak; ondoren adinekoak** ageri dira, gazteak baino 12 puntu gutxiagorekin (% 54), eta herriko batez bestekotik gertu. **Euskara gutxien erabiltzen dutenak helduak dira (% 45);** aldea nabaria da, erabilera 26 puntu jaisten baita haurren erabilerarekin alderatuz gero.

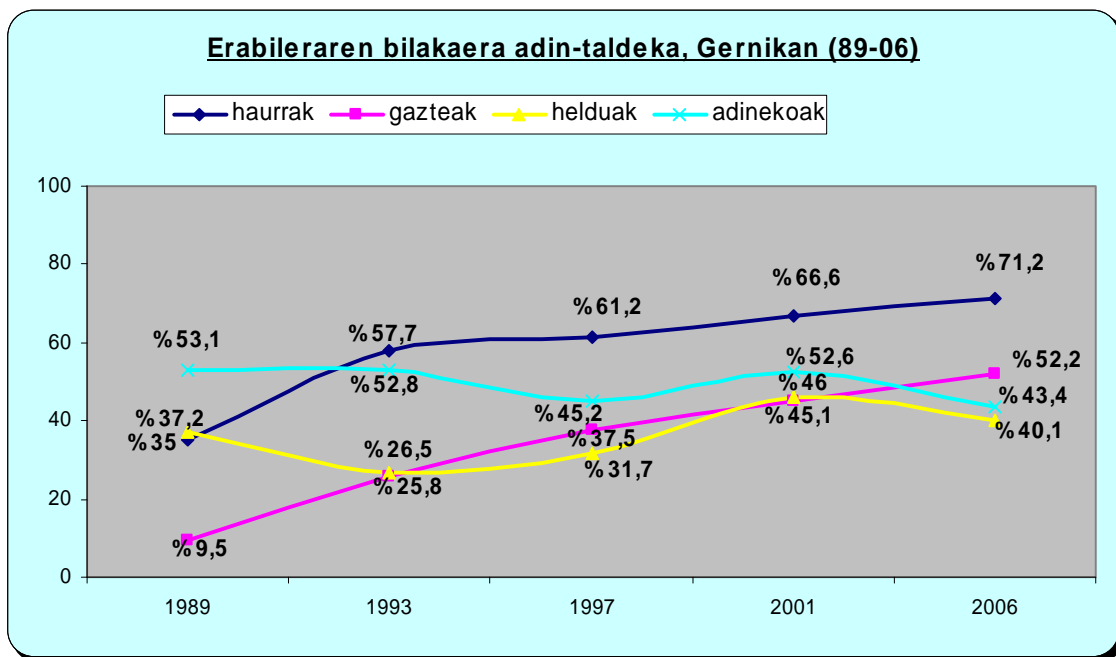
Ezagutza mailak kontuan hartuta, adin-talde gazteenengan erabilera jasotako emaitzak ez dira harritzekoak. Izan ere, urte askotako irakaskuntzako ahaleginei esker adin talde euskaldunenak haurrena eta gazteena dira ezagutzari dagokionez, eta neurketak adierazten digunez, Gernikan baita kaleko erabilera ere. Gazteen ezagutza maila haurrena baino altuxeagoa izan arren, haurren erabilera gazteenaren gainetik ageri da; beraz, nabarmentzekoa da haur izatetik gazte izatera pasatzean, hizkuntza ohiturak aldatu egiten direla Gernikan ere, Euskal Herriko toki askotan bezala.

3.5 Adin taldekako erabileraren bilakaera

Herri batean euskararen erabilera aztertzeko garaian erabileraren adin taldekako bilakaera bereziki garrantzitsua da. Normalizazio mailan egindako ahaleginen ebaluaziorako datu zehatzagoak lor ditzakegu, eta neurri batean, ondorengo urteetako jokaerak ere aurreikus genitzake.

1989an, 1993an eta 1997an EKBk egindako neurketetan jasotako datuak eta SEIk 2001ean jasotakoak ere baditugunez, **adin taldeek azken hamazazpi urteotan erabilerari dagokionean izaniko bilakaera** aztertu dezakegu. Datu hauek alderatzeko, aurretik esanda bezala, kontuan izan 2001ean eta 2006an ikastetxearen inguruan jasotako datuak alde batera utzi ditugula; izan ere EKBk egindako neurketetan ez zen ikastetxe ingururik neurtu.

Azpian duzuen diagramak laburbiltzen ditu, beraz, orain hamazazpi urteko eta gaur egungo datuak. Datuek argi adierazten dute **adinekoetan izan ezik, beste adin talde guztietan euskararen erabilerak hazkundera izan duela.**

Belaunaldi gazteenak dira, hamazazpi urte hauetan erabileraren hazkunderik altuena bizi izan dutenak: **gazteen erabilera 43 puntutan areagotu da, eta haurrek, berriz, 36 puntuan hobetu dute erabilera.** 1993tik aurrera 2006ra arte, haurren erabileraren goranzko bilakaera hori konstantea izan da. Gazteetan, berriz, 1989tik 1997ra bilakaeraren goranzko erritmoa oso azkarra izan zen; ondorengo bederatzi urteetan, bilakaerak gorantz jarraitu du, baina erritmoa mantsotu egin da. Azpimarratzekoa eta kontuan hartzekoa da, era berean, haurren eta gazteen erabileraren artean dagoen alde hori: 20 eta 19 puntuko aldea izan da azken bi neurketetan, eta aurreko urteetan, berriz, diferentzia zertxobait handiagoa. Ezagutzari dagokionez, gainera, 2001eko datuen arabera gazteen ezagutza haurrenaren

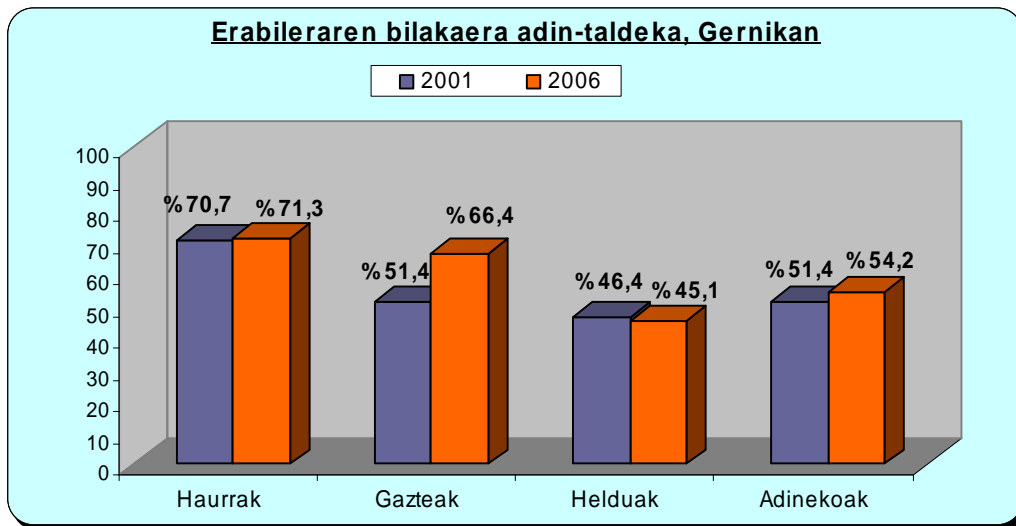
gainetik ageri da hiru puntugatik. Gernikan, beraz, oso nabarmena da haur izatetik gazte izatera igarotzean hizkuntza ohiturak aldatu egiten direla.

Helduen eta adinekoen erabileran gorabehera gehiago izan dira 1989tik 2006rako bilakaera honetan. **Helduen erabilera**, oro har, **3 puntu igo** da hamazazpi urteren buruan. Bilakaera positiboa 1993tik aurrera hasi zen adin-talde honetan; azken bosturtekoan, ordea, behera egin du helduen erabilerak 5 puntuan.

Adinekoetan, berriz, hamazazpi urteak kontuan izanda, behera egin du erabilerak 10 puntuan. 1997tik 2001era gora egin zuen erabilerak; baina 2001etik 2006ra behera egin du berriro ere adinekoen erabilerak, 9 puntuan

Ikus dezakegunez, erabilerak aldaketak izan ditu hamazazpi urte horietan. Diagramak modu argigarrian azaltzen duen bezala, datuak ditugunetik **haurrak dira, batez ere, erabilera indizirik altuena erakutsi izan dutenak**. Bi adin talde gazteenen bilakaera, areagotzearena izan da urte hauetan. Helduen eta adinekoen erabilerari dagokionez, nabarmentzekoa da biek behera egin dutela azken bosturtekoan.

Aurretik aipatu dugun moduan, 2001eko eta 2006ko neurketetan diseinu berbera errepikatu da: bietan ibilbide gehiago neurtu dira, eta neurraldiak ere gehiago izan dira. Jarraian, beraz, datu guztiak kontuan hartuta, bi neurraldi horien artean ze bilakaera izan den ikusiko dugu:

Haurren eta helduen artean nahiko egonkor mantendu da erabilera azken bost urteotan (haurrengan, 0,5 puntuan egin du gora, eta helduengan, berriz, 1,3 puntu jaitsi da erabilera).

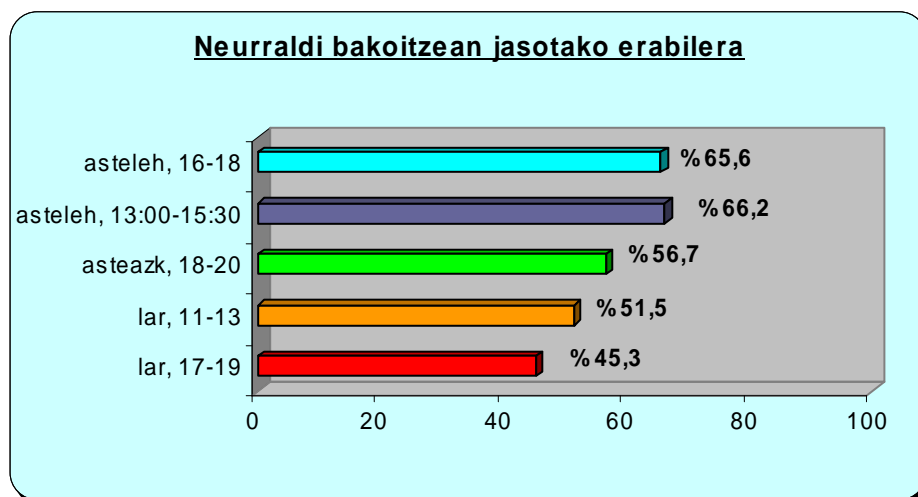
Gazteengan, berriz, gorakada nabarmena gertatu da: 15 puntuan egin du gora erabilerak. Ez da ohikoa adin-talde honetan horrelako bilakaera nabarmenik gertatzea, eta azpimarratzekoa eta poztekoa da, beraz, Gernikan jaso den datu hau.

Adinekoetan ere, azkenik, apalki bada ere gora egin du erabilerak: 3 puntu eskasean igo da erabilera azken bost urteetan.

Neurraldi guztiak eta ibilbide guztiak kontuan hartuta, beraz, Gernikan erabilerak gora egin du gazteengan eta adinekoengan, eta nahiko egonkor mantendu da, berriz, haurren eta helduenengan.

3.6 Neurketa egunen arabera emaitzak

Gernika-Lumoko kaleetako erabilera aztertzeko bost neurraldi nagusi egin dira. Asteazken zehar hiru eta aste bukaeran beste bi. **2006ko neurketa honetan, euskararen erabilera maila altuena astelehenerako bi neurraldian jaso da (% 66 inguru, bietan)** (gogoan izan ikastetxe inguruak neurtu zirela bi neurraldi hauetan). Ondoren, asteazken arratsalde eta larunbat goiza ageri dira, % 57 eta % 52 erabilerarekin, hurrenez hurren. Azkenik, erabilera maila **baxuena larunbat arratsaldean** jaso da; % 45,3, hain zuzen.

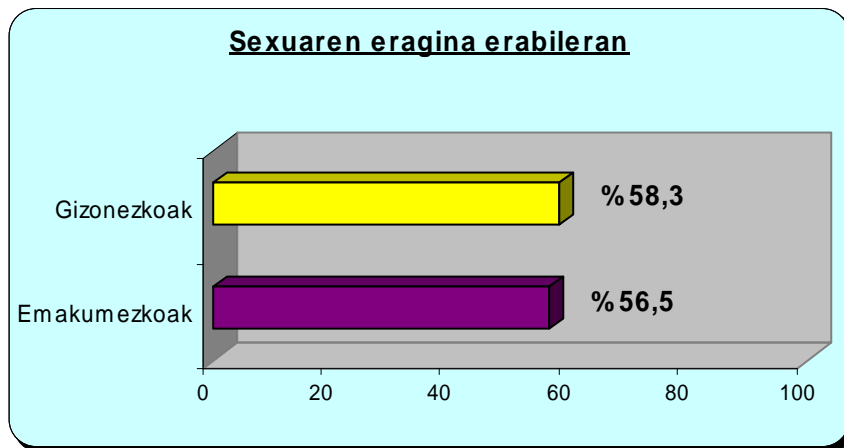

2001eko datuetan erreparaturik, orduko hartan ere astelehenerako neurraldian jaso zen erabilerarik altuena, eta arrazoiak berberak izan ziren: neurraldi hartan ere ikastetxe inguruetan jaso ziren datuak. Erabilera mailarik baxuena, berriz larunbat goizean jaso zen orduko hartan.

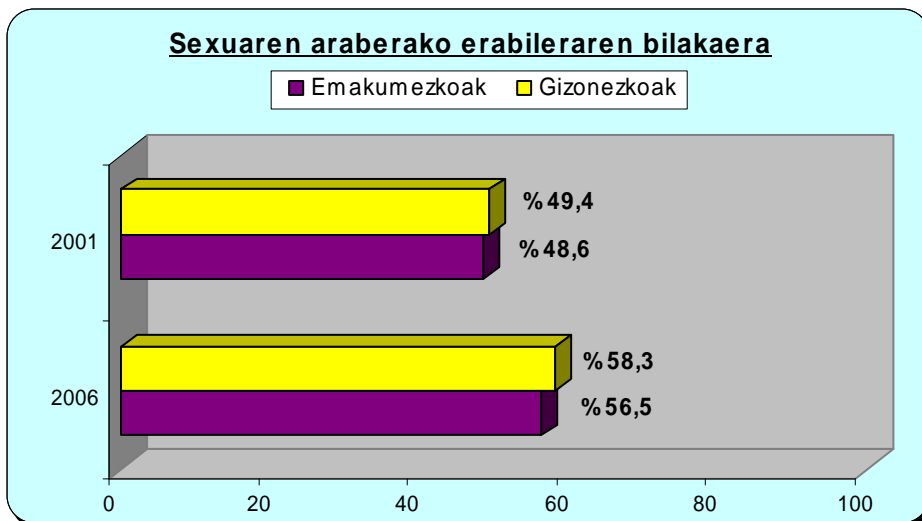
Kasu honetan, beraz, egun batetik besterako neurketen emaitzak alderatuz, astelehenerako ikastetxe inguruan egindako neurraldian jasotako erabilera nabarmen altuagoa dela ondorioztatu dezakegu. Gainerakoan, ezin da ondorio garbirik ateratu. Datozen urteetan neurketa egun eta ordu berdinetan egiten jarraituko balitz, konparaketak egiten jarrai daitezke. Oraingo kasuan, aldiz, **neurraldi bakoitzeko erabilera erreferentzia bat baino ez da**, eta egun guztietan orotara jasotako lagina da guretzat erreferentzia nagusia.

3.7 Sexuaren araberako emaitzak

Hego Euskal Herrian, hiztunaren sexuak, hau da, hiztuna emakumezkoa edo gizonezkoa izateak oro har ez du eragin esanguratsurik euskara erabiltzerakoan. Gernika-Lumon ere bien arteko aldea ez da hain esanguratsua: jasotako datuen arabera, **gizonezkoek 2 puntu gehiagoan erabiltzen dute euskara**, diagraman ikus daitekeen moduan. Aldea ez da oso adierazgarria, baina, 2006ko neurketa honetan herriko **gizonezkoek emakumezkoek baino euskara erabiltzeko joera zertxobait handiagoa erakutsi dutela** esan daiteke.

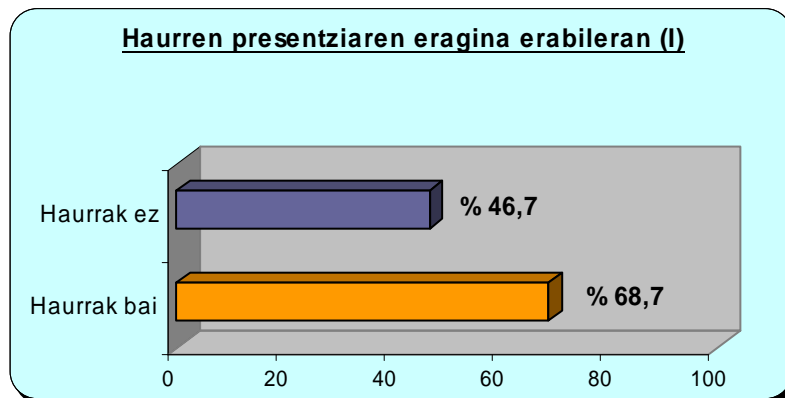

2001eko datuak ere baditugu Gernika-Lumoko sexuari dagokion eraginaren bilakaera **aztertzeko** (ibilbide guztietan egindako neurraldietako datuak hartu ditugu kontuan konparaketa hau egiteko). Diagramari erreparatuta ikus dezakegun moduan, 2001ean ere azken neurketa honetako joera bera antzeman zen. Alegia, gizonezkoek emakumezkoek baino euskararako joera handixeagoa azaldu zuten orduan ere. Dena dela, orduko hartan ere, aldea oso txikia izan zen: puntu bakarrekoa, hain zuzen.

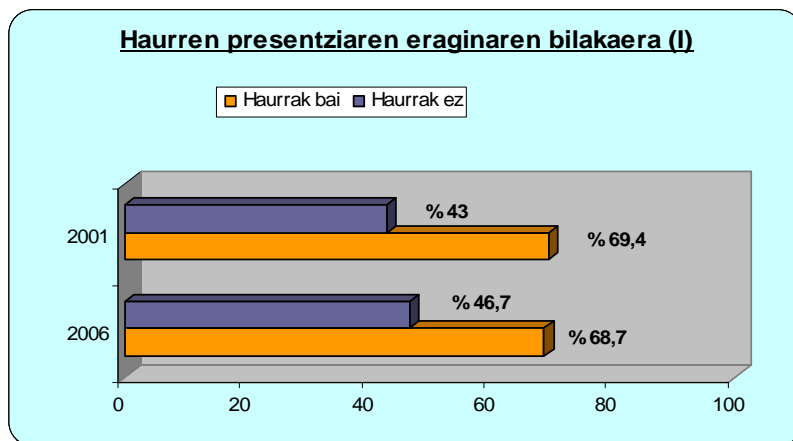

3.8 Haurren presentziaren eragina eta bilakaera

Haurren presentziaren aldagaia ere biziki interesgarria zaigu, kasu askotan euskararen erabileran eragin nabarmena baitu. Egin ditugun hainbat neurketatan (beste herrietan, Euskal Herrian...) haurrak tartean egotean euskararen erabilera nabarmen igotzen dela baieztatu ahal izan dugu. **Datuek adierazten dute arau orokor hau Gernika-Lumon ere betetzen dela.** Ikus dezagun ondorengo diagraman, haurrak egon ala ez, zenbatekoa den aldea³:

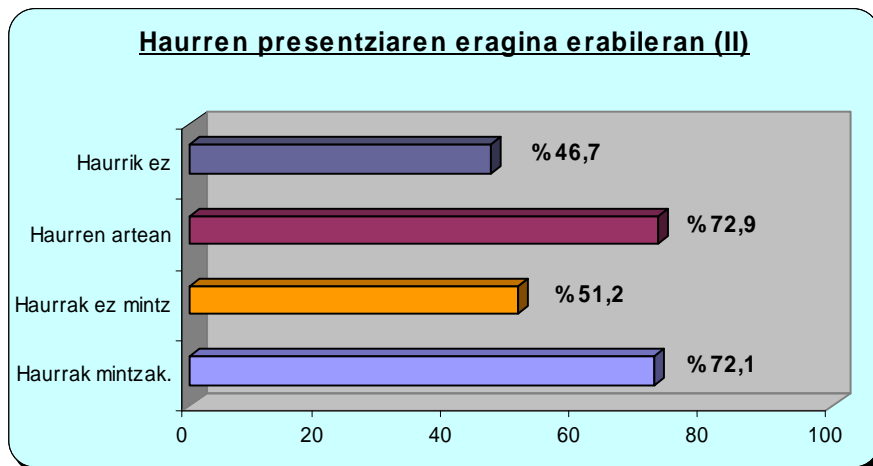
Haurrik tartean ez denean erabilera % 47 den bitartean, haurrak present daudenean, berriz, neurtutako erabilera 22 puntu altuagoa da (% 69). Ondorioz, haurrik ez egotetik egotera dagoen **hazkundera % 47⁴** da. Esan bezala, hortaz, Gernika-Lumoko kaleetan elkarrizketa batean haurrak tartean egotearen aldagaiak eragin nabarmena du elkarrizketa euskaraz edo erdaraz izateko. Aurreko neurketetako emaitzak alderatzen baditugu, 2001eko neurketan haurren presentziaren eragina oso antzekoa izan zen; izan ere, erabilera maila haurrik ez zegoenean 26 puntu baxuagoa zen haurrak tartean zirenean baino (hazkundera % 61 izan zen).

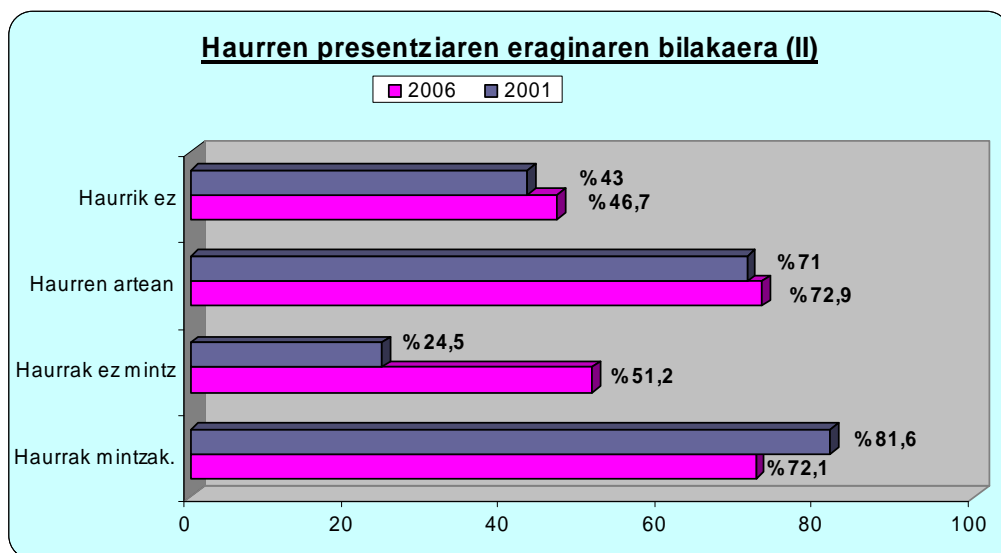
³ Datu guztiak, neurketa egin den ibilbide guztiak kontuan hartuta kalkulaturakoak dira. Bai 2006koak eta baita 2001ekoak ere.

⁴ Indize hau, haurren presentziaren eragina erakusten duena, honela atera dugu: $(68,7-46,7) / 46,7 * 100$

Dena den, haurren presentziak zein eragin duen jakiteaz gain, interesgarria zaigu erabilera edo **komunikazio hori zehazki zein modutan gertatzen den** jakitea. Alegia, haurrak elkarrizketan zuzenean parte hartzen duten (mintzakide diren) edo ez diren mintzakide; eta horrek erabileran eraginik ba ote duen. Hori azaltzen digu ondorengo diagramak:

Horrenbestez, **erabilerak nabarmen egiten du gora haurrak mintzakide direnean: bai haurren beraien artean jasotako elkarrizketetan** (% 73), bai haurrek elkarrizketan zuzenean parte hartzen dutenean, helduagoekin ari direla (% 72). Diagraman ikus daitekeen moduan, haurrak presente egonda ere, elkarrizketan parte hartzen ez badute, nagusien arteko elkarrizketetan euskararen erabilera nabarmen jaisten da; 21 puntu, hain zuzen (% 51). Haurrak mintzakide izatetik mintzakide ez izatera, beraz, alde nabarmena dago. Haurren presentzia soilak ez du eragin nabarmenik helduen erabileran.

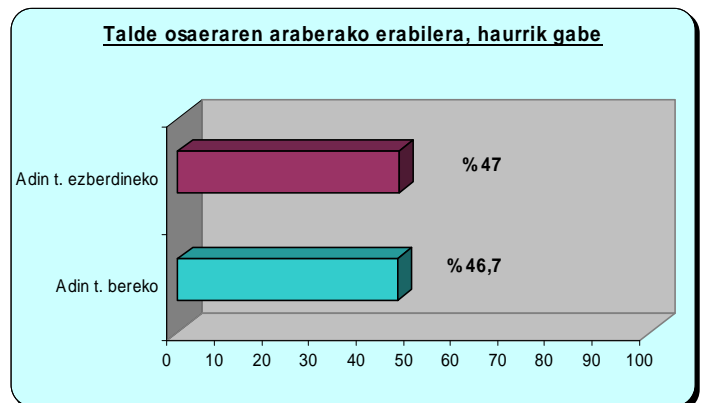
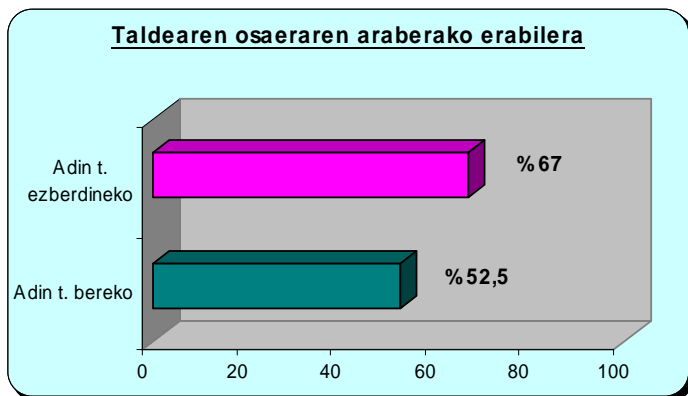
2006ko datuak 2001ekoekin alderatzen baditugu, datuetan antzeko joera ikus dezakegu. 2001ean ere erabilerak nabarmen egiten zuen gora haurrak mintzakide zirenean: orduko hartan hurrek zuzenean nagusiekin hitz egitean erabilera (% 82) 11 puntu altuagoa zen haurren beraien artean jasotako elkarrizketetan baino. Haurrak mintzakide ez zirenean (hau da, elkarrizketan zuzenean parte hartzen ez zutenean), erabilera askoz nabarmenago jaitsi zen 2001ean. Gainerakoan, joera beretsua nabari da bi neurketetako datuetan, haurren presentziaren eraginari dagokionez. Ondorioz, eta laburbilduz beraz, esan dezakegu Gernika-Lumon **erabilerak nabarmen egiten duela gora hurrek zuzenean elkarrizketan parte hartzen dutenean.**

3.9 Taldearen osaera

Aurretik azaldu dugun moduan, 2006ko neurketan ikerketa sendotzeko hainbat aldaketa metodologiko egon dira. Besteak beste, erabilera datuak jasotzeko erabiltzen den fitxa egokitu egin da. Aztertu den aldagai berrietako bat neurtzen dugun taldearen osaera izan da; horrekin batera, haurren presentziaren aldagaia ere neurtu da (aurreko atalean azaldu duguna). Aldagai interesgarria da, kasu askotan euskararen erabileran eragin nabaria baitu.

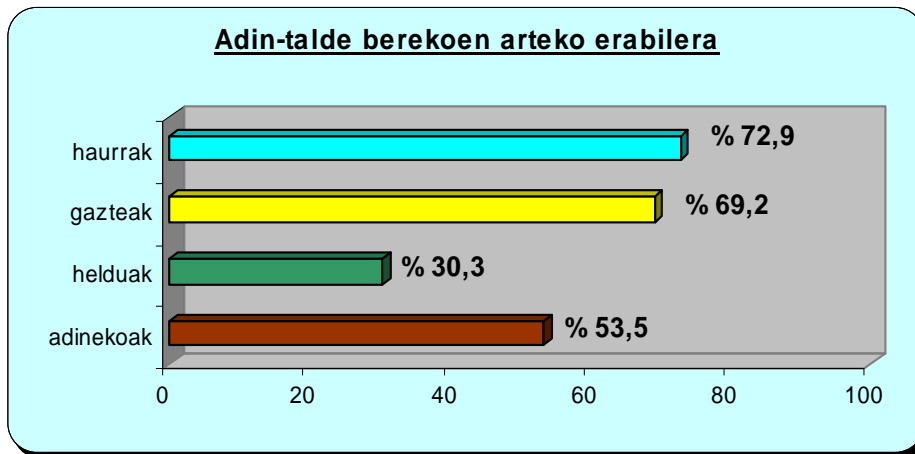
Neurtzen dugun taldearen osaera aztertuz, behatutako taldea adin talde bereko kideez osaturik dagoen ala ez ikusi dugu. Eta horrez gain, taldearen osaeran tartean haurrak izanda edo tartean haurrik izan gabe ere, emaitzak bereizi egin ditugu.

Bi grafikoak alderatuta, beraz, Gernikan, haurrak tartean izanda, adin-talde berekoen artean erabilera baxuagoa da (% 52,5) adin talde ezberdinekoen artean baino (% 67). Haurrak tartean izan gabe, berriz, adin-talde ezberdinekoen artean eta adin-talde berekoen artean erabilera antzekoa jaso da (% 47).

Interesgarria da behatu dugun hiztuna adin-talde bereko batekin hizketan aritu denean jasotako emaitzak aztertzea ere. Izan ere, alde handia dago adin-talde batzuetatik besteetara. Ondorengo diagraman ikus daitekeen moduan, **haurren arteko elkarrizketetan jaso da erabilera mailarik altuena**; % 73. Gertuan izan da gazteen arteko erabilera ere (% 69). Helduen artean jasotako

elkarrizketetan erabilera maila gazteenen erdia izatera ere ez da iritsi (% 30). Eta azkenik, adinekoetan, % 54 izan da jasotako erabilera.

2001ean datuak ez ziren modu honetan banatuta jaso; beraz, ez daukagu atal honetan bilakaerarik aztertzerik. Aurrera begira egin daitezkeen neurketetan, interesgarria izango da adin-talde berekoen artean jasotako emaitzek zertara egiten duten aztertzea. Horretarako, aurretik esan dugun moduan, beharrezkoa izango da datuak modu berean jasotzea.

3.10 Beste hizkuntzak eta bakarrizketak

Txosten honetan aurretik aipatu dugun moduan, 2006ko neurketan ikerketa sendotzeko hainbat aldaketa metodologiko egon dira. Horien artean sartzan da beste hizkuntzak eta bakarrizketak espreski jasotzea ere.

Neurketarako fitxaren atzeko aldean **“beste hizkuntzak”** jasotzen dira; alegia, herrian euskara edo gaztelera ez den beste hizkuntza bat entzun dugunean atal honetan sartu ditugu behatutako pertsonak. Bestalde, atal honen ondoan **“bakarrizketak”** neurtzen dituen atala dugu. Bertan, eskuko telefonoz hitz egiten ari direnak eta bestelakoak (animaliekin, atarietako interfonoz, etab.) apuntatu ditugu.

Datu gutxi jaso dira Gernikan, bai beste hizkuntzei dagokionean bai bakarrizketei dagokionean, eta ezin hemendik ondorioz atera. Edonola ere, beste herri askotan baino datu gehiago izan dira, eta jasotakoaren berri hemen azalduko dugu, laburrean bada ere:

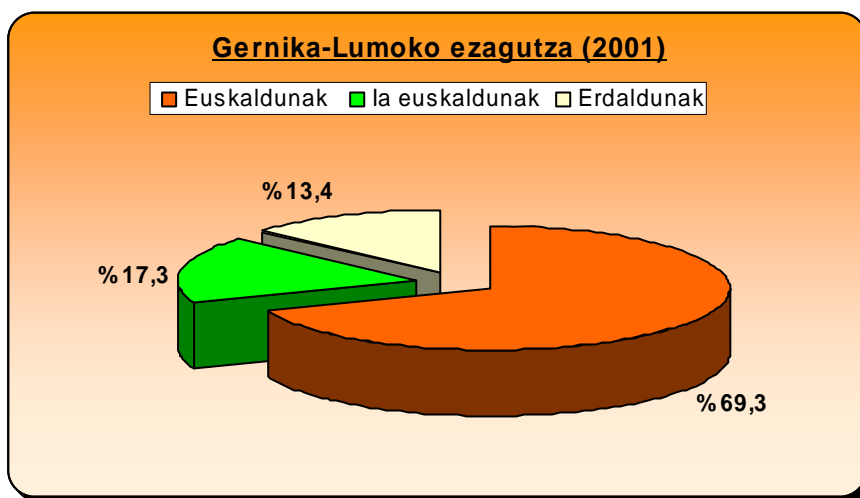
- **Beste hizkuntzei dagokionean**, 61 pertsona neurtu dira Gernikako kale neurketa honetan: gehienak astelehen, asteazken eta larunbat arratsaldeetan, (horietako 53 helduak ziren, 5 gazte, eta 3 haur).

-**Bakarrizketei dagokionean**, berriz, guztira 42 bakarrizketa jaso dira: horietako 17 euskaraz, eta 25 gaztelaniaz; bakarrizketetan, beraz, % 40,5 izan da jasotako erabilera. Kasu honetan, neurtu diren hiztun gehienak helduak izan dira (26); 10, adineko, 4 gazte, eta bi haur.

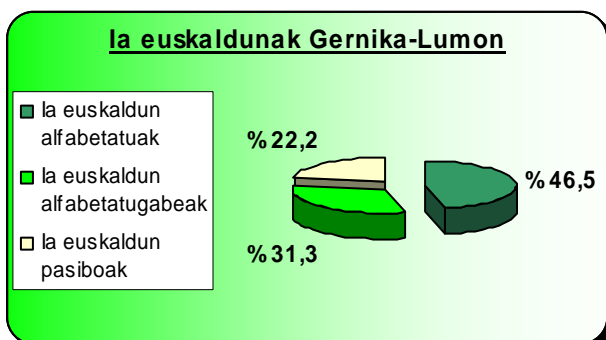
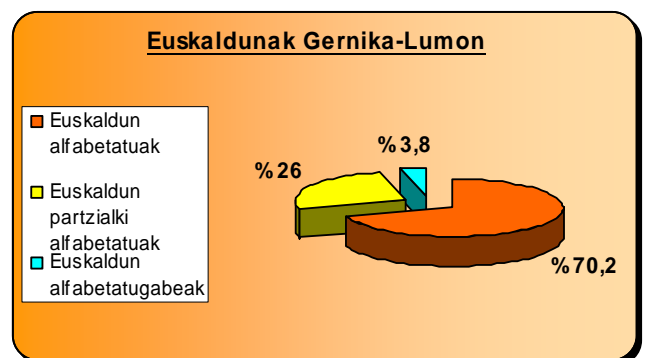
4 HIZKUNTZA GAITASUNA ETA BILAKAERA HERRIAN

4.1 Gernika-Lumoko ezagutza (01)

Gernikako hizkuntza ezagutza (2001eko datuetan oinarriturik) hiru kategorian nagusitan banatu dugu: euskaldunak, ia euskaldunak, eta erdaldunak. Ondorengo hiru diagrametan herriko ezagutza eta kategorian biren (euskaldun eta ia euskaldunen) barne-eraketa biltzen dira (*ikus hurrengo orrian kategorian bakoitzaren azalpena*):

Gernika-Lumoko euskaldunak:
Gernika-Lumoko euskaldunetan, gehiengoa, % 70,2, alfabetatuak dira. Erdizka alfabetatuak % 26 dira, eta % 3,8 besterik ez alfabetatugabeak.

Gernika-Lumoko ia euskaldunak
Ia euskaldunen kategorian, berriz, alfabetatuak dira gehiengoa (% 46,5). Euskaldun alfabetatugabeek % 31,3 osatzen dute, eta pasiboek % 22,2.

Kategoria hauek erroldako galdesortan euskararen jakite-mailari buruz egiten diren lau galderei (*ulertzen duzu?*, *hitz egiten duzu?*, *irakurtzen duzu?*, eta *idazten duzu?*) erantzuteko aukeran jartzen diren hiru erantzunen konbinaketa bidez lortu dira. Hitzunek *ezer ez*, *nekez*, eta *ondo* erantzuten diete galdera hauei errolda egiten denean, eta erantzun horien konbinaketatik zazpi hiztun kategoria sortzen dira:

Euskaldun alfabetatuak: euskara ondo ulertu, hitz egin, irakurri eta idazten dutenak.

Euskaldun erdi-alfabetatuak: euskara ondo ulertzen eta hitz egiten dutenak, baina nekez irakurtzen eta idazten dutenak.

Euskaldun alfabetatugabeak: euskaraz ondo ulertzen eta hitz egiten dutenak, baina ez irakurtzen eta ez idazten dutenak.

Ia euskaldun alfabetatuak: euskara ongi eta nekez ulertzen duten, nekez hitz egiten duten, eta ondo edo nekez irakurtzen eta idazten dutenak.

Ia euskaldun alfabetatugabeak: euskara ondo edo nekez ulertu, nekez hitz egin, eta ez irakurtzen eta ez idazten dakitenak.

Ia euskaldun pasiboak: euskara ondo edo nekez ulertzen eta batere hitz egiten ez dutenak.

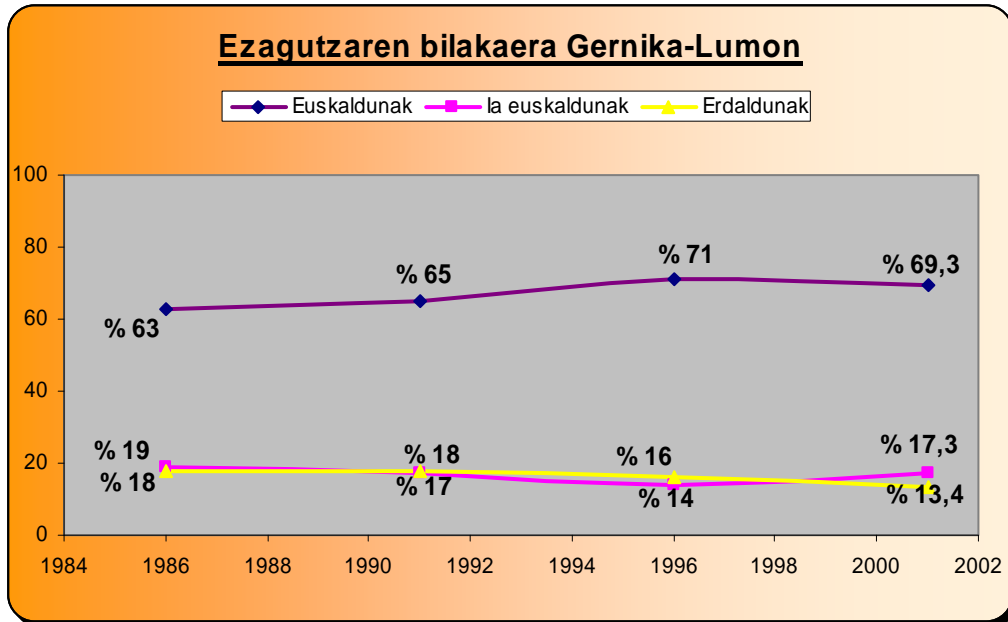
Erdaldunak: euskara hitz egin ez eta ulertzen ere ez dutenak.

Horrenbestez, diagrama nagusiari (Gernika-Lumoko ezagutza 2001) erreparatuz gero, **Gernikako euskaldunak gehiengoa** direla ohar gaitzke (% 69,3); **ia euskaldunek % 17,3 osatzen dute eta biztanleen % 13,4 erdalduna da.**

Gatozen segidan, azken urteetan Gernika-Lumon euskararen ezagutzak zer-nolako bilakaera izan duen aztertzea. Ditugun erroldako datuak 2001ekoak direnez, 1986, 1991, 1996, eta 2001 urteen arteko alderaketa egin dezakegu. Bilakaera ondorengo orrialdeko diagrametan duzue, lehenik hiztun tipologiaka aztertuta, eta ondoren, adin taldekako bilakaera eta inguruko bi herrirekiko konparaketa (Bermeo eta Zornotza).

4.2 Ezagutzaren bilakaera

Hizkuntza ezagutzaren eboluzioa ezagutze aldera, 1986tik 2001era bitarteko hiru hiztun tipologiaren ezagutza-bilakaera duzue ondorengo diagraman:

Bilakaera orokorrari erreparatzen badiogu, **Gernika-Lumoko euskaldunen ezagutza mailak** gora egin du hamabost urte hauetan: **euskaldunek 6 puntu** egin dute gora 1986tik 2001era. Ia-euskaldunen kopuruak eta erdaldunen kopuruak, berriz, behera egin du: ia-euskaldunen kopurua 2 puntu jaitsi da, eta **erdaldunen kopurua, berriz, 6 puntu jaitsi da.**

Azken bost urteko bilakaerari erreparatuta, ordea, euskaldunen bilakaera beheranzkoa izan dela ikus dezakegu; 2 puntu jaitsi da, hain zuzen. Erdaldunetan, ezagutzak beherantz jarraitu du, erritmo bizkorragoan gainera, 1996tik 2001era ere (2,6 puntuko jaitsiera gertatu da). Eta ia-euskaldunen kopurua, berriz, azken bost urteak kontuan hartuta, 3,3 puntu igo da (1991tik zekarren beheranzko joera eten egin da ia-euskaldunetan).

4.3 Adin taldekako ezagutzaren bilakaera

EAEn, gaur egun gaztelania nagusi den arren, duela 20 urte hartutako neurriei esker, euskararen etengabeko galera gelditu ez ezik, euskara berreskuratzen ere hasi da, batez ere hezkuntza-sistemari esker. **Berreskurapen horretaz jabetzeko, hizkuntza gaitasunaren bilakaera adinaren arabera aztertzea baino ez dago.** 1986ko erroldako datuak 2001eko erroldako datuekin erkatuz gero, euskarak batez ere gazteenen artean izan duen hazkundera nabaritu dugu.

Gernika-Lumon, horrela, hamabost urteok kontuan hartuta, ezagutzaren **bilakaerarik positiboena jasan duten adin taldeak haurrena eta bereziki gazteena** izan dira; horrela, ezagutzari dagokionez haurrek 19 puntuko igoera izan dute, eta gazteek 32 puntuan hobetu dute haien hizkuntza gaitasuna hamabost urteren buruan.

Haurrengan, ezagutzaren gorakadaren erritmoa konstantea izan da 1986tik 1996ra. **Azken bosturtekoan, ordea, haurren ezagutza mailak beherantz** egin du, apalki bada ere: 2,3 puntuko jaitsiera, hain zuzen.

Gazteengan, ezagutzaren goranzko joera etenik gabea izan da; bilakaeraren erritmoa bizkortzen joan da 1986tik 1996ra. Azken bosturtekoan, ordea, gorakadaren erritmoa mantsotu egin da. Gazteen ezagutza maila haurren ezagutzaren gainetik egotera iritsi da 2001ean (gazteen ezagutza % 87 eta haurrena % 84).

Hurrengo urteetan, beraz, arretaz jarraitu beharko da haurrengan bilakaeraren joera zein den. Datuak hobeto ulertzeko jaiotze tasak eta inmigrazioaren kopurua ere aztertu beharko lirateke.

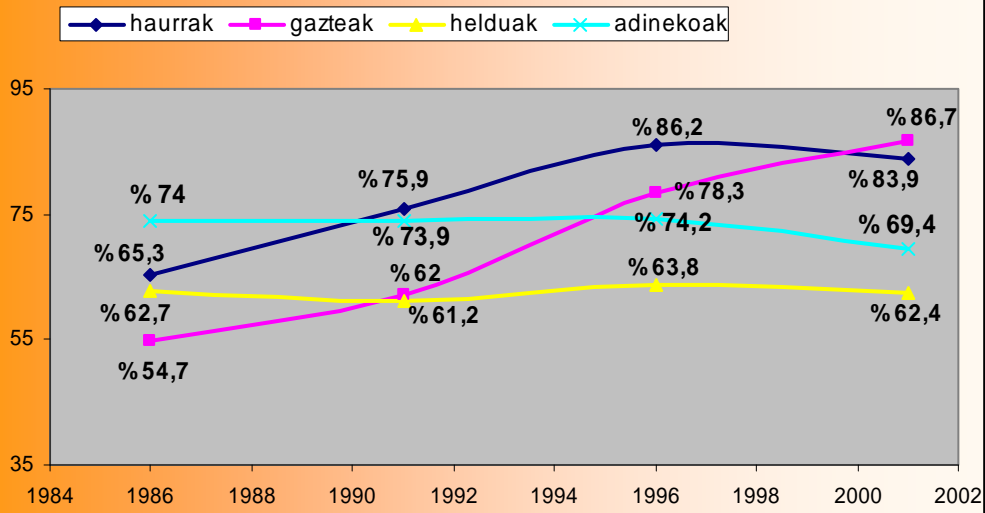
Helduengan, ezagutzak ez du gorabehera handirik izan hamabost urte hauetan. Egonkor mantendu da % 62ren inguruan, gorabehera apal batzuk izan ondoren (azken bosturtekoan, esate baterako, 1,4 puntu jaitsi da helduen ezagutza maila).

Adinekoen adin-taldea izan da ezagutzan behera egin duen bakarra, hamabost urteon buruan. Jaitsiera 4,6 puntukoa izan da, eta 1996tik 2001era bitartean gertatu da.

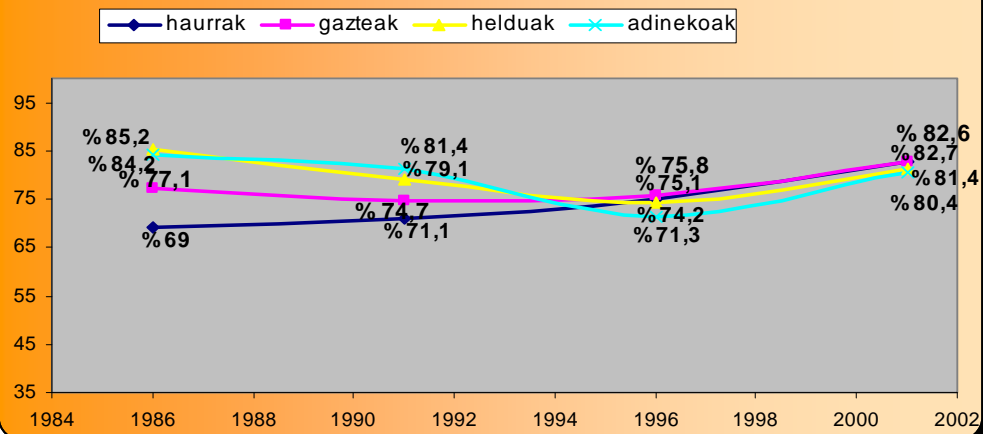
Ondorioz, bada, **ezagutza nolabait gatzetzen** ari dela azpimarra genezake. Hau da, tradizionaliki zaharrek bete duten lekua, gazteenek hartu dute orain. Datozen urteetan, gertutik jarraitu beharko da joera berari eusten zaion eta, esan bezala, haurrengan ezagutzaren bilakaerak zertara egiten duen.

Adin taldeen ezagutzaren bilakaera beste bi herrirekin alderatuko dugu: demolinguistikoki antzeko diren bi herrirekin, hain zuzen (eskualdekoa bata, eta ingurukoa bestea): **Bermeo eta Zornotza ekarri ditugu ondorengo diagrametara;** hurrengo orrialdean dituzue hiru herrietako ezagutzaren bilakaeraren diagrama horiek:

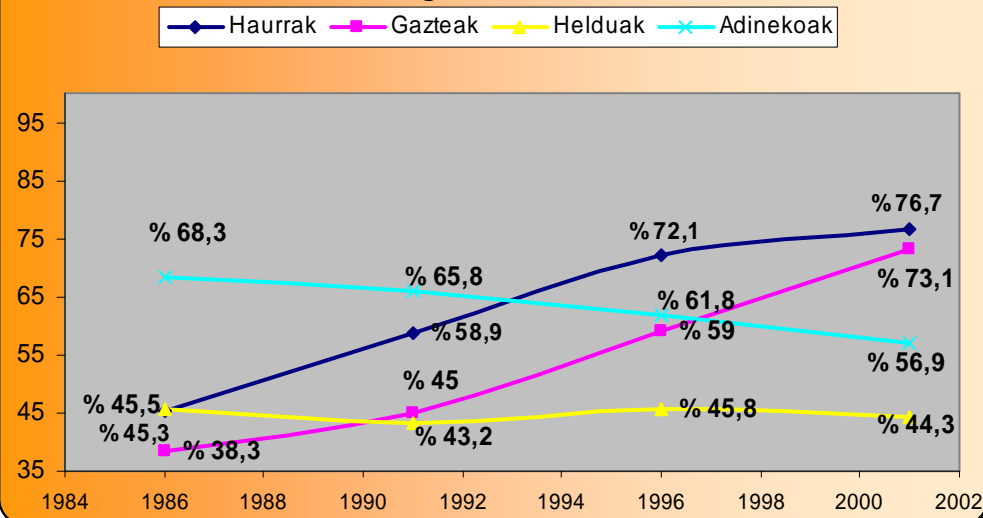
Adin-taldeko ezagutzaren bilakaera Gernika-Lumon

Adin-taldeko ezagutzaren bilakaera Bermeon

Adin-taldeko ezagutzaren bilakaera Zornotzan

* Eskala erreala 0-100 izanik ere, 35-95era egokitu ditugu argiago geratzeko aldera

Oro har, **ezagutzaren bilakaeran izan dira antzekotasunak hiru herri hauetan**: haurrengan eta gazteengan gertatu da ezagutza mailako bilakaerarik nabarmenena; hamabost urteotan gorakada garrantzitsua gertatu da bi adin talde hauetan, eta honek zerikusi zuzena du urte hauetan irakaskuntzan gertatu den euskalduntzearekin.

Nabarmentzekoa da, dena den, 1996tik 2001era **haurren ezagutza mailak izan duen jaitsiera**: Gernikan eta Bermeon beheranzko joera hartu du ezagutzak haurrengan, apalki bada ere (2 puntu Gernikan, eta bakarria Bermeon). Zornotzan, berriz, haurren ezagutza mailak gora egin du azken bosturtekoan ere, baina erritmoa asko mantsotu da. Kontuan hartzekoa da, dena den, Gernikan eta Bermeon haurren ezagutza maila % 85etik gorakoa zela 1996an.

Gazteen ezagutzaren bilakaera izan da positiboena hiru herrietan. Gernikan eta Zornotzan 32 puntutik gorakoa, eta Bermeon 10 puntukoa. Gernikan eta Bermeon mantsotu egin da bilakaera positiboaren erritmoa azken bosturtekoan adin-talde honetan; Zornotzan, aldiz, goranzko bilakaera etenik gabea izan da.

Helduengan, hamabost urteak kontuan hartuta ezagutza maila nahiko egonkor mantendu da hiru herrietan. Gernika-Lumon bere horretan mantendu da, Zornotzan puntu bakarria jaitsi da, eta Bermeon, berriz, 4 puntu.

Azkenik, **adinekoetan, bilakaera negatiboa** izan da hamabost urteren buruan hiru herrietan (batez ere Zornotzan): Gernika-Lumon eta Zornotzan 5 puntu jaitsi da azken bosturtekoan adinekoen ezagutza maila; Bermeon, berriz, puntu bakarria.

Aurrerantzean, beraz, gazteengan bilakaeraren goranzko joera berari eusten bazaio, helduen eta adinekoen adin taldeak euskaldunago bilakatuko dira, eta horrek erabilera ere eragin positiboa izango duela pentsa liteke. Gertutik jarraitu beharko da, aurretik esan bezala, haurren ezagutzaren bilakaera.

5 EMAITZEN AZTERKETA ETA ESANAHIA

5.1 Espero daitekeen erabilera: kontzeptuaren azalpena

Atal honetan erabilera erreala eta espero daitekeen erabileraren (erabilera isotropiakoaren) arteko alderaketa egingo dugu; bata, erabilera erreala, Kale Neurketan jasotako emaitza da, eta bestea **J.L Alvarez Enparantzaren –Txillardegiren- eredu matematikoa** aplikatu ondoren lortutakoa. Horretarako euskararen ezagutza mailaren arabera espero daitekeen erabilera kalkulatzeko da, hau da, ezagutza hainbestekoa izanik (gure kasuan % **69,3** da) bikotekako, hirukotekako, eta laukotekako elkarrizketetan euskaraz hitz egitea estatistikoki zenbatean den posible aztertzen da. Horretarako gure hipotesian euskaldunak euskaldunekin elkartzen direnean BETI euskaraz mintzatuko direla suposatuko dugu; egoera baikorrena beraz, elebidunak euskararekiko erabat leialak baitira, eta elebidun batekin topatzean beti euskaraz arituko dira.

Beraz, hipotesi horri jarraituta ezagutzaren eta erabileraren arteko erlazioa aztertuko dugu. Sarritan entzun ohi da erabilera ezagutza mailara iristen (edo gerturatzen) ez den bitartean, erabilera baxua dela. Baieztapen hori, ordea, ez da zuzena, ezagutza eta erabilera ezin daitezkeelako bat etorri, gurea bezalako aldebakarreko elebitasun egoera batean.

Azter dezagun ezagutzaren eta erabileraren arteko erlazio hori adibide batekin:

Eman dezagun laukote batean (A, B, D, C) hiru elebidun ditugula: A, B, D. Demagun elebidun horiek euskararekiko erabat leialak direla, alegia, beraien mintzakideak euskaraz baldin badaki beti euskaraz aritzen direla (adibiderako hipotesi didaktiko bat da, dudarik gabe).

Laukote horretan euskararen **ezagutza** % 75 da, lautik hiru baitira euskaraz hitz egiteko gai. Azter dezagun jarraian euskararen **erabilera** .

Horretarako **zoriz** gerta daitezkeen elkarrizketa posibleak kalkulatuko ditugu.

Bikoteka, 6 talde ditugu: AB, AD, AC, BD, BC, eta DC. Horietatik C ez dagoenean hitz egingo da euskaraz, hiru kasuetan beraz (AB, AD, eta BD), beste bikoteetan erdaldun elebakarra baitago.

Hirukoteka, 4 talde ditugu: ABD, ABC, ADC, eta BDC. Horietatik elkarrizketa bakarrean hitz egingo da euskaraz (ABD), gainontzeko hiruretan erdaraz mintzatuko dira.

Azkenik, **laukotea** talde bakarra dugu. Eta noski C erdaldun elebakarra bertan egonez gero, erdaraz arituko dira.

Ondorioa garbia da: **hamaika taldetatik** —6 bikote, 4 hirukote eta laukote 1— **lau taldetan** arituko dira euskaraz — 3 bikotetan eta hirukoteko batean—. Hau da, taldeen % 36,4an arituko dira euskaraz.

Erabilera isotropikoaren formulak aplikatzen baditugu, ikusten dugu nola euskararen **ezagutza % 75** izanik, eta euskaldunak aukera guztietan (mintzakidea euskalduna den guztietan) euskaraz arituko direla suposatuta —**egoera baikorrena, beraz— erabilera % 48,16 da.**

5.2 Erabilera erreala eta espero daitekeen erabilera

Aurreko adibidearen oinarria matematikara ekarrita, J.L. Alvarez Enparantzak *-Txillardegik-* espero daitekeen erabilera kalkulatzeko eredua sortu du. Ikus dezagun jarraian Gernika-Lumon egindako eredu horren aplikazioa.

Gernika-Lumoko euskararen ezagutza, 2001eko eroldaren arabera, % 69,3 da. Espero daitekeen erabilera (edo erabilera isotropiako) ondorengo formularekin kalkulatu dugu:

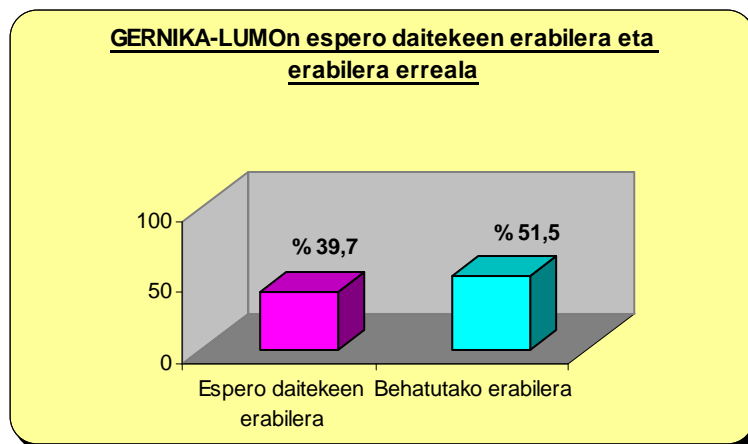
$$P_B = m_B (w_2 e_x^2 + w_3 e_x^3 + w_4 e_x^4)$$

P_B =euskararen erabilera maila
 m_B =euskararekiko leialtasuna
 w_2 =bikotearen pisua
 w_3 =hirukotearen pisua
 w_4 =laukotearen pisua
 e_x =elebidunen proportzioa

Euskararen erabilera maila:

$$1(0,5488 \cdot 0,693^2 + 0,2862 \cdot 0,693^3 + 0,1650 \cdot 0,693^4) = 0,3969 = \text{\% } 39,7$$

Hortaz, Gernika-Lumoko biztanleen arteko zorizko harreman posibleetan, **estatistikoki espero daitekeen euskararen erabilera % 39,7 da.** Kale Neurketak jaso duen erabilera erreala, ordea, % 51,5 da. Espero daitekeena baino 11,8 puntu altuagoa, hain zuzen.

Esan bezala espero daitekeen erabilerak zera adierazten du: herriko edonork beste edonorekin hitz eginez gero (ausazko konbinaketak eginaz), zenbat aukera dauden estatistikoki biak euskaldunak izateko. Beste era batera esanda, euskaldunek, aukera duten egoera guztietan (leialtasuna %100) euskaraz egiten dutela suposatuz, erabilera zenbatekoa litzatekeen.

Hau erreferentzia teorikoa da, dena den. Jakin badakigu praktikan:

- a) euskaldunen leialtasuna ez dela % 100ekoa izaten: euskara dakitenen arteko elkarrizketak ez direla kasu guztietan euskaraz izaten.
- b) herriko edonork ez duela praktikan beste edonorekin harremanik izaten (harreman gehiago dugu gure ingurukoekin, adin berekoekin eta herriko zenbaitekin ez dugu praktikan inoiz harremanik).

Hau guztia kontuan izanik, Erabileraren Neurketan jasotako emaitza honela baloratu dezakegu *espero daitekeen erabilerarekin* alderatuta:

• **Erabilera errealak isotropiakoa gainditu du, 18 punturengatik;** ezagutzagatik espero zitekeen erabilerarekiko aldea, beraz, nabarmena da euskararen erabileran. Normalean, Euskal Herri mailan joera hori izaten da, baina aldea hain nabarmena izatea ez da beti gertatzen. Gernika-Lumoren kasuan, erabilera errealak altuagoa izatearen arrazoi nagusiak bi izan daitezke⁵:

1. **Herriko euskaldunak trinkoturik bizi dira**, gehienbat beraien artean harremantzen direlako. Honela, egunerokoan euskaldunak erdaldunekin erlazio gutxi izatean euskararen erabilera estatistikoki espero dena baino altuagoa da.
2. **Herriko euskaldunen leialtasuna handia da**, eta ondorioz, euskaldunen arteko elkarrizketak ia beti euskaraz dira. Horrek ere, euskararen erabilera estatistikoki espero dena baino altuagoa izatea ekarriko du.

Espero daitekeen erabileraren inguruan gehiago sakondu nahi izanez gero, “*Txillardegiren* eredu matematikoa eta erabilera isotropiakoa” eranskinera jo dezakezue.

⁵ Balorazio hauek egiteko ezinbestekoa da erabileraren bilakaera eta herriaren ezaugarriak sakonkiago aztertzea eta ezagutzea. Honako hau ditugun oinarriko datuekin egindako irakurketa bat, modu hertsian baino hipotesi bezala gehiago ulertu behar dena.

5.3 Eskualdeko, probintziako eta Euskal Herriko datuekiko alderaketa

	<i>ezagutza (01)</i>	<i>erabilera (06)</i>	<i>espero zitekeen erabilera (01)</i>
GERNIKA-LUMO	% 69,3	% 51,5	% 39,7

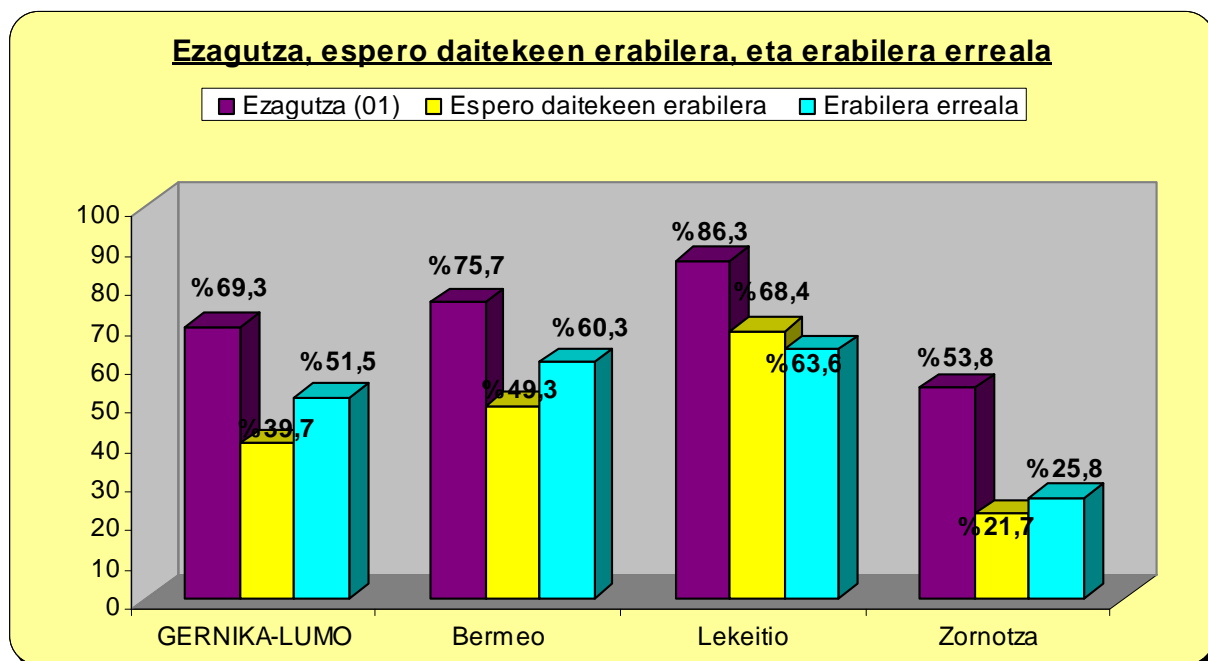
Eskualdeko hainbat herriren datuak:

	<i>ezagutza (01)</i>	<i>erabilera (06)</i>	<i>espero zitekeen erabilera (01)</i>
BERMEO	% 75,7	% 60,3	% 49,3

	<i>ezagutza (01)</i>	<i>erabilera (05)</i>	<i>espero zitekeen erabilera (01)</i>
ZORNOTZA	% 53,8	% 25,8	% 21,7

	<i>ezagutza (01)</i>	<i>erabilera (06)</i>	<i>espero zitekeen erabilera (01)</i>
LEKEITIO	% 86,3	% 63,6	% 68,4

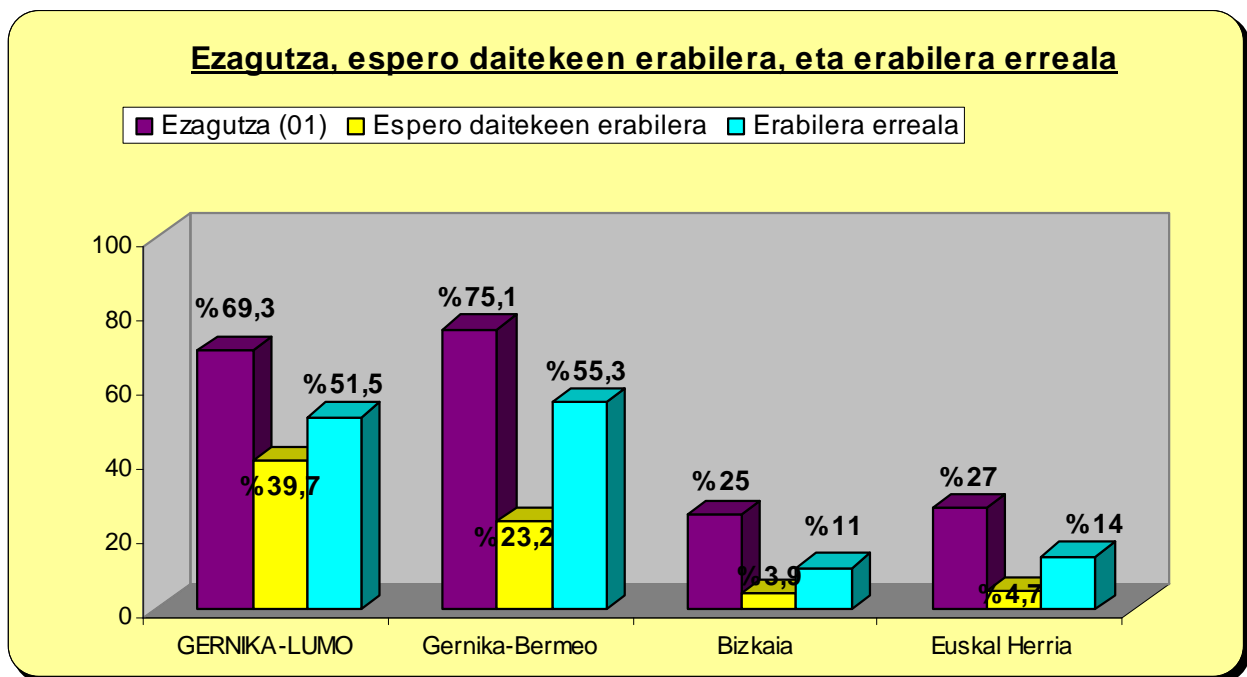
Ondorengo diagraman eskualdeko eta inguruko hainbat herriren ezagutza eta erabilera jasotzeaz gain, duten ezagutzaren arabera espero daitekeen erabilera (isotropiakoa) biltzen da:

Ezagutzari erreparatuz gero, Gernika-Lumoko ezagutza maila Bermeokoa eta Lekeitiokoa baino baxuagoa da, eta Zornotzakoa baino 15 puntu altuagoa. Erabilerari dagokionez, ordea, proportzioan Gernikan erabilera maila altuagoa jaso da gainerako herrietan baino. Izan ere, **Gernikan erabilera erreala espero daitekeena baino 12 puntu altuago ageri da; Bermeon eta Zornotzan diferentzia hori apalagoa da** (11 puntukoa eta 4 puntukoa, hurrenez hurren), **Lekeition, berriz, erabilera erreala espero daitekeena baino 5 puntu baxuago ageri da.**

Eskualdeko⁶, probintziako eta Euskal Herriko datuak:

GERNIKA-BERMEO	ezagutza (01) % 75,1	erabilera (01) % 55,3	espero zitekeen erabilera (01) % 23,2
BIZKAIA	ezagutza (01) % 25	erabilera (01) % 11	espero zitekeen erabilera (01) % 3,9
Euskal Herrian ⁷	ezagutza (01) % 27	erabilera (01) % 14	espero zitekeen erabilera (01) % 4,7

⁶ Eskualdea definitzerakoan, EUSTATEk egiten duen banaketa hartu dugu kontutan; 20 udalerrri biltzen dituen Gernika-Bermeo eskualdea.

⁷ Euskal Herriari dagokion ezagutza datua estimatua da, Iparraldean 15 urtetik beherakoen ezagutza daturik ez baitugu

Gernika-Lumoko erabilera eskualdeko, herrialdeko, eta Euskal Herriko erabilerarekin alderatzen badugu, Gernikako kaleetan jasotako euskararen erabilera (% 51,5) eskualdean oro har jasotakoaren oso parekoa da (erabilera 3,8 puntu baxuagoa jaso da Gernikan); eta kontuan hartzekoa da, ezagutzari dagokionez, eskualdean baino 6 puntu baxuagoa dela ezagutza maila Gernika-Lumon. Bizkaiko eta Euskal Herriko erabilerarekin alderatuta, altuagoa da Gernika-Lumokoa, eta baita ezagutza maila, eta beraz, espero daitekeen erabilera ere. Bizkaiko erabilera (% 11) 46 puntuan gailentzen du, eta Euskal Herrikoa, berriz, (% 14) 43 puntuan.

Diagrama honetan ikus dezakegunez, neurtutako erabilera espero daitekeen erabileraren gainetik ageri da eskualdean, Bizkaian, Euskal Herrian, eta baita Gernika-Lumon ere.

6 DATOZEN URTEETARAKO BEGIRA PROSPEKZIOA (2006-2016)

Atal honetan, datozen urteetarako herriko euskaldungoaren bilakaeraren prospekzioa duzue. Prospekzioa SEI Elkarteak sorturiko BEGIRA tresna erabiliz prestatu dugu eta euskararen ezagutzak, zein espero daitekeen erabilerak datozen hamar urteetan herrian izango duen bilakaeraren berri ematen digu.

Ezagutzaren bilakaera:

HERRIA	BIZTANLERIA		EUSKALDUNAK		HAZKUNTZAK	
	1996	2001	1996	2001	Bizt.	Eusk.
Gernika-Lumo	15167	14884	10705	10315	-0,38	-0,74

BEGIRA erabiliz, zera kalkulatu dugu: 1996. eta 2001. urteetako erroldetako biztanleriaren eta euskaldunen datuetatik abiatuta, euskaldunen kopuruak teorikoki zein bilakaera jarraituko duen datozen urteetan (1996tik 2001erako bilakaera berdina jarraituta). Ondorengo taulan dituzue urtez urteko datuak:

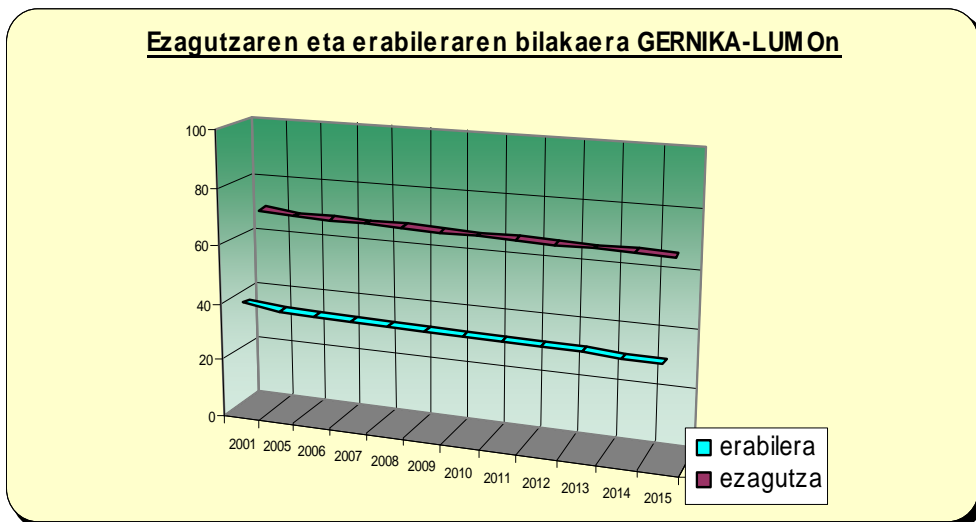
GERNIKA-LUMO	Euskaldun kopuruaren bilakaera											
	2001	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Euskaldunak	10315	10013	9939	9866	9793	9720	9648	9577	9506	9436	9366	9297
%	69,3	68,3	68,1	67,8	67,6	67,3	67,1	66,8	66,6	66,3	66,1	65,9

Halaber, ezagutzaren bilakaera honetan oinarrituta “espero daitekeen erabilera” edo “erabilera isotropiako” ere kalkula genezake, *Txillardegiren* eredu matematikoan oinarrituz:

Erabilera isotropikoaren bilakaera:

GERNIKA-LUMO	Erabilera isotropiako (estimazioa)											
	2001	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Erabilera (%)	39,7	38,3	38	37,6	37,3	37	36,7	36,3	36	35,7	35,4	35,1

Ondorengo diagraman duzue Gernika-Lumon datozen 10 urteetan ezagutzak eta erabilera isotropiakoak izango duten **bilakaeraren prospekzioa**:

BEGIRA aplikazioa baliagarria zaigu kasu askotan ditugun datuetatik abiatuta bilakaera zein izango den jakiteko.

Kontuan izan, BEGIRAKo prospekzioa egiteko 1996ko eta 2001eko erroldako datuak erabili ditugula. BEGIRAK, ezagutza aldetik urte horietan gertatu den bilakaera bere horretan mantenduz gero, ezagutzak (eta horren arabera erabilera isotropiakoak) zein bilakaera izango duen azaltzen digu. Kontuan izan 1996tik 2001era Gernika-Lumon euskararen ezagutzak, apalki bada ere, behera egin duela (1,3 puntu). Eta, hain zuzen, prospekzio honek adierazten diguna zera da, urte horietako bilakaera mantenduta urtez urte zein izango den ezagutza.

BEGIRA aplikatuta Gernika-Lumoko prospekzioak hau adierazten badigu ere, kontuan hartu behar dugu erabilera isotropiakoaren gaintik dagoela erabilera erreala Gernika-Lumon. Beraz, pentsa liteke joera hori mantentzen bada erabilera erreala BEGIRAK erakusten digunaren gaintik egongo dela.

7 ERANSKINAK

7.1 Txillardegiren eredu matematikoa eta erabilera isotropiakoa

OINARRI TEORIKOAZ ETA KONTZEPTUAREN ESANAHIARI BURUZKO ZENBAIT AZALPEN (laburpen gisa)

Txostenean “*espero daitekeen erabilera*” bezala izendatu duguna, berez, J.L. Alvarez Enparantza “*Txillardegik*”k garaturiko “*erabilera isotropiakoa*” da, eta egile beraren Eredu Matematikoan oinarrituriko kontzeptua da. Ondorengo lerrootan kontzeptu honen oinarria, esanahia eta erabilgarritasunari buruzko laburpen bat duzue.

Gaiari buruz informazio osatuagoa nahi duenak jo beza BAT Soziolinguistika aldizkariaren 28. zenbakira (51-68 orr, Xabier Isasi eta Arantxa Iriarteren artikulua, bertatik hartu ditugu laburpen honetan letra etzanean ageri diren testu batzuk). Eredu osoa, berriz, *Txillardegik* eta Xabier Isasik argitaraturiko *Soziolinguistika Matematikoa* liburuan duzue (UEU-EKB, Bilbo; 1994).

Laburpen honetan *Txillardegiren* eredutik zenbait puntu aipatuko ditugu soilik, Kale Erabileraren Neurketa egiteko moduarekin eta Erabilera Isotropiakoa kontzeptuarekin lotura zuzena dutenak, beti ere erabilitako metodologiaren eta kontzeptuen ulermena errazteko xedez.

Abiapuntua: ukipen egoera

Hasteko, kontuan izan behar dugu gurea hizkuntza ukipen egoera bat dela (gure kasuan, gizarte berean bi hizkuntza):

Txillardegik garatutako eredu matematikotik alderdi bat besterik ez dugu hartu. Hizkuntzen arteko ukipen egoerari aplikatuko diogu. Egoera horretan, esan dugunez, B hizkuntzako hiztun elebakar multzo esanguratsurik ez dago, hiztun guztiak A hizkuntzaren jabe diren bitartean, haien arteko batzuk B hizkuntza jakin eta erabiltzeko moduan daude.

(gure kasuan B euskara litzateke eta A gaztelania edo frantsesa).

Elebidunen aldetik B hizkuntzaren erabilera gertaera estokastiko gisa definitu dugu. Azken buru, ez dugu ezagutzen aldeztatik zein den elebidunen portaera linguistikoa. Biztanle bakoitzak eta guztien artean momentu jakinetan hizkuntza harremanen bat gerta daitekeela suposatzen badugu, orduan B hizkuntzaren erabilera maila elebidunen proportzioaren funtzio zuzena izaten da.

Hortaz, kontuan izan behar dugu, batetik **ukipen egoeran gaudela** eta gainera, gure kasuan, euskara dakiten guztiek dakitela gaztelania edo frantsesa. Ondorioz, euskara egoera jakin batzuetan erabili ahal izango da, eta egoera horien zenbatekoa B hizkuntzaren hiztunen (alegia, euskaldunen)

proportzioaren arabera izango da. Gogoan izan **erabiltzeko aukeraz** ari garela, aukera potentzialaz, gero beste gauza bat da zer hizkuntza jokaera duten elebidun horiek, baina aukerak zenbat izango diren kalkulatu dezakegu.

Probabilitatea:

Zein da B hizkuntzako 2 hiztunen arteko elkarrizketa bat gertatzeko probabilitatea?

$$PR_{BB} = e_B \cdot e_B = e_B^2 \quad \text{Non, } e_B \text{ euskal hiztunen proportzioa den (Orik 1era)}$$

Demagun, adibidez, %55a euskalduna den herri batean garela. Bertako bi biztanle (edozein) kalean elkartzen badira, zenbatekoa da biak euskaldunak izateko probabilitatea?

$$PR_2 = 0,55 \cdot 0,55 = 0,302 \text{ edota } \% 30,2$$

Baina, noski, kalean ematen diren elkarrizketak ez dira beti bi pertsonen artekoak izaten: bikoteen, hirukoteen, laukoteen eta hiztun talde handiagoen arteko elkarrizketak ere eman daitezke. Eta zenbatekoa da hirukote bat kalean elkartuta elkarrizketa euskaraz izateko probabilitatea, alegia; zenbatekoa da hiru hiztun horiek euskaldunak izateko probabilitatea? (lehenago adibide bera erabiliz);

$$PR_3 = 0,55 \cdot 0,55 \cdot 0,55 = 0,166 \quad \text{alegia } \%16,6$$

Eta hirukotea izan beharrean, laukotea bada, probabilitatea oraindik eta gehiago gutxitzen da:

$$PR_4 = 0,55 \cdot 0,55 \cdot 0,55 \cdot 0,55 = 0,091 ; \%9,1$$

Eta probabilitatea gero eta txikiagoa da taldea handitu ahala. *Txillardegiren* hitzetan: “*talde handietan (n = 4, 5, 6, ...), B hizkuntzaren erabilerak erritmo esponentzial batean egiten du ihes*”. Eta errealitatean zenbateko taldetan ematen dira elkarrizketak? Orain arte Euskal Herri mailan egindako Kale Erabilera Neurketen informazioa erabil dezagun horretarako:

Bikote, hirukote eta laukoteen proportzioa:

EKBk 1993 eta 1997ko neurraldietan solaskide kopurua behatu zuen. Hau da, behatutako elkar hizketak bikoteetan, hirukoteetan, laukoteetan, boskoteetan edo talde handiagoetan gertatzen zirenen arabera, bikote, hirukote, laukote, boskote, ... kopuruak zenbatu eta haien artean zeintzuk egiten zuten euskaraz zehaztu ere.

Bi neurketaldi horietan solaskide kopuruaz, guk w_i pisu estatistikoak deitutakoaz, jasotako datuetatik abiatuz, laukoteetara mugatu dugu hiztun taldeen tamainaren eragina eta w_2 , w_3 eta w_4 pisu estatistikoak balio finkotzat jo. Horrela, batenaz beste bikote, hirukote eta laukoteen pisuak ondorengoak finkatu ditugu:

$$\begin{aligned} w_2 &= 0.5488 \\ w_3 &= 0.2862 \\ w_4 &= 0.1650 \end{aligned}$$

Beraz, kalean behatutakotik ondorioztatu dugu lau hiztunetik gorako taldeen arteko elkarrizketak oso gutxitan gertatzen direla (talde handiagoetan normalki ez da elkarrizketa bakarra egoten, gehiago baizik). Bestalde, orain badakigu bikote, hirukote eta laukoteen pisua zenbatekoa den eta proportzio hori gure kalkuluetan finkotzat hartuko dugu.

Horrela ba, probabilitate mailan, euskarazko elkarrizketak gerta daitezzen dagoen aukera (berriz ere e_B herriko euskaldunen proportzioa izanik) hau izango da:

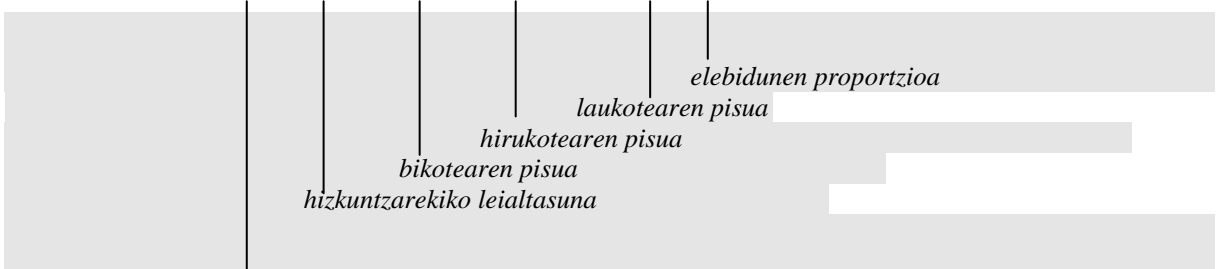
$$PR_B = w_2 e_x^2 + w_3 e_x^3 + w_4 e_x^4$$

Baina, noski, gogoan izan hasieran aipatu duguna: **ukipen egoeran gaudela** eta gainera, gure kasuan, euskara dakiten guztiek dakitela gaztelania edo frantsesa. Ondorioz, Txillardegik dioskunez: “*B –ren erabilera eman dadin erabat beharrezkoa den baldintza bakarra da elebidunak, horretara beharturik ez egon arren, leialtasunez, beraien artean B erabiltzen jarraitzea (lasai-lasai erabil baitezakete A beraien artean ere)*”.

Orain arteko urratsetan, elebidunen proportzio jakin bat izanik, hiztunen artean euskarazko elkarrizketak eman daitezzen zenbat aukera ditugun kalkulatu dugu. Baina, jakina, mila arrazoi ezberdin tarteko, gerta daiteke euskaldunen arteko elkarrizketak erdaraz izatea. Beharrezko ez izanik ere euskaraz egite hori Txillardegik hizkuntza leialtasun bezala izendatu du (m_B).

Erabilera maila hiru osagaien funtzio zuzena izango litzateke, elebidunen proportzioa (e_x), mintzakide taldearen tamaina edo solaskide kopurua erabilera askean (w_i) eta hizkuntza gutxiagotuarekiko leialtasuna (m_B). Horrela, erabilera maila kalkulatzeko formula ondorengoa izango litzateke.

$$P_B = m_B (w_2 e_x^2 + w_3 e_x^3 + w_4 e_x^4)$$

Hizkuntza gutxiagotuaren erabilera maila isotropiakoa

Formula honetatik abiatuta, erabilera isotropiakoa (edo espero daitekeena) kalkulatzeko $m=1$ dela suposatuko dugu, alegia, euskara dakitenen arteko elkarrizketak ematen direnean beti euskaraz direla eta egoera isotropiakoa dela. Formula, hortaz:

$$P_B = w_2 e_x^2 + w_3 e_x^3 + w_4 e_x^4$$

Azken oharrak: ISOTROPIA / ANISOTROPIA eta KONPAKTAZIOA:

Probabilitateak kalkulatzeko garaian, B hizkuntzaren ageriko erabilera zorizko gertaeratzat jo dugu. Nonahi eta noiznahi ager daitekeen jazoera dela esan nahi dugu. Gure erdua eredu estokastikoa dela esaterakoan, B hizkuntzaren erabilerari buruzko aurriritzi guztiak bazterten ditugula esan gura dugu, zuzenak zein okerrak, ez dugu aurriritzi bakar bat onartzen. Esaten dugu, B hizkuntzaren erabilera, elebidunak tarteko direlarik, gertaera probablea dela, besterik ez. Orokorrean, kontrako frogatu ezean, gizartea linguistikoki **isotropiako** da; B hizkuntzaren erabilera, printzipioz, elebidunen proportzioaren funtzio zuzena da.

Orain arteko urratsetan gizarteko egoera isotropiakotzat hartu dugu, hortaz: alegia, suposatu dugu edozein hiztunek beste edozeinekin hitz egiteko probabilitatea duela.

Dena den, J.L. Alvarez Enparantzak eta X. Isasik egindako azterketetan ikusi da herri askotan hori ez dela horrela. Neurketak eginda, kasu batzuetan m-ren balioa 1 baino handiagoa lortzen zen neurketaren emaitza errealak gorago azaldu dugun formularen sartuta, eta hori estadistikoki onartezina da (leialtasuna %100ekoa baino handiagoa izatea suposatuko luke). Txillardegiren hitzetan “Neurketen emaitzak (mota guztietako herrietan behin eta berriz errepikatuak) soilik uler zitezkeen A hizkuntzako elebakarren kopuru handi bat hitzun elebidunekin harremanetan ez zegoela suposatuz. A hizkuntzako elebakarren isolamentu linguistiko honek B hizkuntzaren erabilera hobetzen du”

”Horrek behartu gintuen isotropia linguistikoaren hipotesia alde batera uztera. **Euskal Herrian ez da isotropia hori ematen**”

Horrek esan nahi du nolabait gure herrietan bi sare edo komunitate ezberdin daudela (euskarazkoa eta erdarazkoa) eta bateko zein besteko kideen artean harremanak izateko aukera ez dela estatistikoki askea, ausazkoa, guk hasieran suposatu dugun bezala. Beste modu batean esanda, hitzun bakoitzak bere sareko kideekin maizago ditugula harremanak beste sarekoekin baino.

Errealitate honetaz jabetzeak eraman zituen J.L. Alvarez Enparantza eta X. Isasi eredu matematikoaren garapenean urrats berriak ematera. Besteak beste, “gizarteratze tasa” (g) kontzeptua erabili dute, aipatu bi sareen arteko integrazio maila deskribatzeko.

Gorago esan bezala, neurketen emaitzetako bat izan da ohartzea badagoela A hizkuntzako elebakarren proportzio bat ez duena elebidunekin harremanik izaten. $g=0$ izango da inolako harremanik ez dagoenean (alegia, erdaldunen eta euskaldunen sareak bata besteagandik erabat berezita bizi direnean, harremanik gabe) eta $g=1$ izango da herriko A elebakar guztiak elebidunen sarean erabat integratuta dauden kasuetan (kasu honetan sare bakarrean leudeke guztiak, elebakarrak eta elebidunak).

Pentsatuko duzue, kasu errealik gehienak mutur batean zein bestean baino, bien artean kokatzen dira. Horrela, hemen aipatu ditugunez gain beste formula batzuk ere erabilia, kaleko erabilera neurtuta Txillardegiren erdua iristen da komunitate baten leialtasuna (m) eta gizarteratze tasa (g)

zehaztera. Azken honek, nolabait Txepetx-ek definituriko euskaldungoaren konpaktazioa kontzeptuaren antzeko zerbait adierazten digu.

Dena den, Kale Erabileraren neurketa egin dugun honetan leialtasun eta konpaktazio kalkulurik egin ez dugunez, oraingoan kontzeptu hauen aipamena baino ez dugu egin nahi, interesa duen oro hasieran aipatu iturrietara jotzera gonbidatuz.

Ikusi dugu, hortaz, nola kalkula daitekeen **erabilera isotropiakoa** herri batean euskaldunen proportzioa zenbatekoa den jakinda. Gerora ikusi dugu nola praktikan Euskal Herrian ez den egoera isotropiakoa ematen, eta **gizarteratze tasa** ere kontuan hartu behar dugun.

Dena den, erabilera isotropiakoa oso erabilgarria zaigu, herrian neurtu dugun erabilera errealaren emaitzak altuak edo baxuak diren baloratu ahal izateko erreferentzia teoriko bat ematen digulako. Eta, horretarakoxe erabili dugu guk erabilera isotropiakoa txosten honetan.

7.2 Neurketa arauak eta oharrak

Zer neurtu behar da?

Kalean, eta **kalean soilik dabilen jendearen** arteko hizkuntz erabilpena. **Leku itxiak** beraz (tabernak, dendak, kiroldegiak, etxeak, lantegiak, garraioak, edonolako lokalak,...), **neurketa honetatik kanpo geratzen dira**.

Neurketa, ez inkesta:

Kalean goazela jendeari ez zaio galdetu behar normalean zein hizkuntza hitz egiten duen edo une horretan zein hizkuntzaz ari den mintzatzen. Ez **galdetu, entzun** egin behar dugu eta entzuten dugun hizkuntza jaso taulan, jendeari ezer esan gabe. Gure helburua kaleko hizkuntza errealitatea bere horretan jasotzea da, ahalik eta modurik objektiboenean kalean doazenek ez dute jakin behar neurketa egiten ari garenik.

Ibilbidea:

Neurketa egiteko **ibilbide jakin bat** egongo da finkaturik alde zaurretik (Soziolinguistika Klusterreko teknikariek udalekoekin adostua). Ibilbidea herriko kalerik jendetsuenek osatuko dute, normalean erdigunean (erdigunea zentzu zabalean ulertuta). Ibilbideak inguru ezberdinak zeharkatzea komeni da: erosketa-kaleak, poteo kaleak, haur jolas-lekuak, pasealeku eta parkeak, etab. Ibilbideak hasi eta bukatu leku berean egin beharko du eta **neurtzaileak behar hainbat aldiz egingo du ibilbidea**, neurraldi bakoitzak irauten dituen bi ordu horietan.

Neurtzaile bakoitza bere ibilbidean paseatzen ibiliko da. Ez dago arazorik noizbehinka eserlekuren batean eserita neurketa egiteko, eta batzuetan gainera, disimulatzeko beharrezkoa ere izango da. Baina eserita denbora gehiegi ematea ere ez da komeni. Izan ere, helburua neurketa ibilbide guztian zehar egitea da (gainera, plaza edo antzerakoetan ez bada, eserita egonda jende gutxiago neurtuko dugu).

Datuak nola jaso:

Datuak idazteko honekin batera doan eredu erabiliko duzue, eta han ageri den moduan idaztea komeni da, hots, neurtutako lagun bakoitzeko makilatxo bat jarritz.

2001eko neurketan hiru motatako fitxak baziren ere, 2006ko neurketa honetan fitxa bakarra erabiliko dugu. Fitxan lau datu hartzen dira kontutan:

1. **Hizkuntza:** hiru zutabe nagusi ditugu: euskara, frantsesa / gaztelera edo beste hizkuntzak.
2. **Adin taldea:** behin elkarrizketa hizkuntza zehaztuta adin taldea zehaztu behar da: haurrak (14 urte bitartean), gazteak (15-24 urte), helduak (25-64 urte) eta zaharrak (65 urtetik gorakoak). Jendeak zein adin izango duen sumatzea neurtzaileen egitekoa izango da, eta gutxi gorabehera egin beharrekoa da.

3. **Neurtzen dugun taldearen osakera:** behatutako taldea adin talde bereko kideez osaturik dagoen ala ez apuntatuko dugu. Eta ez badira denak adin talde bereko multzoan sartzen, tartean haurrak present dauden ala ez jasoko dugu eta present badira mintzakide diren ala ez..
4. **Generoa:** bukatzeko mintzakideen sexua jasoko dugu.

Adibideak:

Neurketa nola egiten den azaltzeko hiru adibide jarriko ditugu:

1.- Bi haur (neska bat eta mutil bat) badoaz euskaraz hitz egiten

- ◆ 1.pausoa: euskaraz zutabe nagusian (hizkuntza),
- ◆ 2.pausoa: adin talde bereko zutabea (adin talde berekoak)
- ◆ 3.pausoa: haurren atalean (adin taldea)
- ◆ 4.pausoa: nesketan (emakumea) apuntatzen dugu makilatxo bat eta gizonezkoetan beste bat (sexua).

2.- Senar emazteak erdaraz hitz egiten ari dira haien artean, 5 urteko alaba eta 16 urteko semea beraiekin doaz baina hitz egin gabe:

- ◆ 1.pausoa: frantsesa/gaztelera zutabea (hizkuntza)
- ◆ 2.pausoa: adin talde ezberdinekoak zutabea, haurrak ez dira mintzakide azpi multzoan.
- ◆ 3.pausoa: helduetan (adin taldea)
- ◆ 4.pausoa: gizonezkoetan (sexua) makilatxo bat jartzen da, eta emakumezkoetan beste bat (sexua).
- ◆ 5.pausoa: haurretako emakumezkoen zutabea makilatxo bat jarriko dugu (alabarena)
- ◆ 6.pausoa: gazteen gizonezkoen zutabea makilatxo bat jarriko dugu (semearena).

3.- Senar emazteak, 5 urteko alabarekin eta 16 urteko semearekin doaz kaletik, ama alabari euskaraz zuzentzen ari zaio:

- ◆ 1.pausoa: euskara zutabea (hizkuntza)
- ◆ 2.pausoa: adin talde ezberdinekoak zutabea, haurrak mintzakide azpi multzoan
- ◆ 3.pausoa: helduetan (adin taldea)
- ◆ 4.pausoa: gizonezkoetan (sexua) makilatxo 1 jartzen da, eta emakumezkoetan beste bat (sexua).
- ◆ 5.pausoa: haurretako emakumezkoen zutabea makilatxo bat jarriko dugu (alabarena)
- ◆ 6.pausoa: gazteen gizonezkoen zutabea makilatxo bat jarriko dugu (semearena).

Azalpena merezi duen puntua da hau: lau lagun elkarrekin doazenean normalean bat entzungo dugu hizketan eta beste hirurak entzule izango dira (arreta gehiago edo gutxiago jarriaz, guri hori ez zaigu axola). Kasu horretan guk fitxan lau lagun entzun ditugula jarriko dugu, hau da, lau makilatxo, hizketan zihoan bakar horren hizkuntzan. Tartean haur bat hitz egiten ari bada edo berari zuzenduta badago

elkarrizketa haurrak mintzakide zutabeen jarriko ditugu makilatxoak dagokien azpimultzoan (adin taldearen eta sexuaren arabera).

Fitxaren atzeko partean “**beste hizkuntzak**” jasotzen dira, alegia, Hego Euskal Herrian euskara edo gaztelera ez den beste hizkuntza bat entzuten badugu atal honetan sartuko ditugu behatutako pertsonak. Ipar Euskal Herrian “beste hizkuntzak” atalean euskara edo frantsesa ez diren beste hizkuntzak sartuko ditugu. Atal honen ondoan “**bakarrizketak**” neurtzen dituen atal dugu. Bertan, eskuko telefonoz hitz egiten ari direnak eta bestelakoak (animaliekin, atarrietako interfonoz, etab.) apuntatuko ditugu. Atal horretan, jakina, elkarrizketa bakoitzeko marratxo bakarra egingo dugu, mintzakide bakarra entzun (eta ikusiko) baitugu.

Fitxaren laukitxo bat betetzen denean beste fitxa batera pasatu behar da. Fitxa bat baino gehiago erabiltzen bada zenbakitu behar dira fitxak eta behaketaren bukaeran datu guztiak jaso behar dira fitxa bakar batean. Guri azken fitxa hau pasatuko diguzu. Neurketa bakoitzean fitxa berri bat erabili behar da.

Beste ohar batzuk:

- ◆ Ibilbidean zehar pertsona bera —neurraldi eta elkarrizketa berean— ez dugu behin baino gehiagotan neurtuko. Alegia, pertsona bera jende berdinarekin eta hizkuntza berean entzuten badugu, behin bakarrik jasoko dugu. Aldiz, taldean partaideren bat aldatzen bada (norbait etorri edo norbait joan) edo taldeak hizkuntza aldatzen badu (mintzakideak berdinak izan arren), hori gertaera ezberdina izango da, eta beraz, jaso egingo dugu.
- ◆ Neurtzaileekin hitz egiten dutenak ez dira neurtuko.
- ◆ Dudazko kasuak ez jaso, hau da, entzundako hizkuntza zein den ziur ez dakigunean, jaso gabe utzi.
- ◆ Inoiz ez dugu galderarik egingo, ez galdetu ezer: ez zein adin duen, ez zein hizkuntza erabili ohi duen, ez une horretan zein hizkuntzaz ari den mintzatzen... Ez da ezer galdetu behar, ez baikara inkesta bat egiten ari ; gurea neurketa denez, entzundakoa jaso behar dugu.

Azken oharrak:

Euskara gutxi entzutea gogorra izan arren, **beti egia jarri**. Euskaltzaleon joera psikologikoa izaten da errealitateak adierazten duena baino euskara gehiago aditu nahi izatea. Alferrik gabiltza ordea, geure buruak engainatzen: azterketa hau **euskararen egoera ezagutzeko tresna oso garrantzitsua** da eta errealitatea egiazki nolakoa den jakitea interesatzen zaigu. Honetan, mesedez, zorrotzak izan. Taberna, denda eta bestelako leku itxien barnealdeetan neurtzerik ez dagoen arren, **haien sarrera-irteeretan bai**. Hori oso kontutan hartzekoa izan daiteke euria eginez gero batez ere. Bukatzeko, esan, garrantzitsua dela neurketa egun zehatzak noiz izango diren ez iragartzea, bestela gerta daiteke euskaldunek euskara ohizkoa baino gehiago erabiltzea, eta normala den egoeraz bestelako datuak jasotzea.

7.3 Fitxak

7.4 Emaidza orokorrak